

DEMOKRATIKUS ÖNRENDELKEZÉS ÉS NEMZETI EGYSÉG

**Az Egyenlőbb Erdélyért Mozgalom közpolitikai javaslatcsomagja
a magyar–magyar viszony kontextusában**

Kolozsvár, 2025. december 5.

TARTALOM

Kivonat	3
Bevezető	5
1. Problémák és közpolitikai célkitűzések	7
1.1. Önrendelkezés és „virtuális” nemzetépítés	7
1.2. Demokratikus működés	8
1.3. A társadalmi és szakmai mezők autonómiája	9
1.4. Megmaradás és emancipáció	10
1.5. Belső szolidaritás és intézményes hidak	11
2. Támogatáspolitikai	12
2.1. Helyzetértékelés	12
2.2. Problémák	13
2.3. Javaslatok	15
2.3.1. Az átláthatóságot és elszámoltathatóságot biztosító javaslatok	15
2.3.2. A demokratikus önrendelkezés megerősítésére vonatkozó javaslatok	16
3. Szavazati jog, szavazási procedúra	17
3.1. Helyzetértékelés	17
3.2. A problémák	18
3.3. Javaslatok	19
4. Közpolitikai célkitűzések kulcsterületek szerint	20
4.1. Oktatás	20
4.1.1. Problémák	21
4.1.2. Javaslatok	22
4.2. Sajtó és nyilvánosság	23
4.2.1 Helyzetleírás	23
4.2.2 Javaslatok	24
4.3. Kisebbségi jogvédelem	26
4.3.1. Probléma és helyzetleírás	26
4.3.2. Javaslatok	27
4.4. Magyarul beszélő romák	28
4.4.1. Probléma és helyzetleírás	28
4.4.2. Javaslatok	29
4.5. Magyar–román párbeszéd	29
4.5.1. Kontextus és problémák	29
4.5.2. Javaslatok	30
Összefoglaló tételmondatok	31

KIVONAT

Javaslatcsomagunk első része azokat a problémákat és közpolitikai irányokat vázolja, amelyeket az erdélyi magyarokra nézve fontosnak tartunk, és amelyek mentén átalakíthatónak gondoljuk a magyar–magyar viszonyokat is.

- 1.) Miután a NER egy Budapest központú humánerőforrás menedzsment és intézményes szerkezet alanyaként tekint ránk, a magyar–magyar viszonyrendszerben a kapcsolatok hierarchikusak, a patrónus-kliens logika által szervezettek. Jelenleg ez közösségünk legnagyobb és legátfogóbb problémája, így ebből kiindulva kell nekirugaszkodni a változtatásnak, tudva, hogy önrendelkezésünk legalább részleges megszerzése minden további lépés alapja.
- 2.) Egy demokratikus magyar kormánytól elvárható, hogy ne csupán Magyarországon állítsa vissza a demokratikus működést, hanem a magyar–magyar viszonyrendszerben is olyan szabályrendszert hozzon létre, ami hosszú távon a demokratikus pluralizmusnak és jövőképtervezésnek kedvez. Ebből kiindulva az Egyenlőbb Erdélyért Mozgalom számára elfogadhatatlan minden olyan nemzetpolitikai tervezet, amely mindenfajta demokratikus elköteleződés nélkül az erdélyi magyar politikai osztály kezébe adja a támogatáspolitikai döntéshozatalt.
- 3.) Mind a demokratikus működési mód, mind a felelős kisebbségi jövőtervezés szempontjából szükség van a szakmai és társadalmi mezők autonómiájának visszaállítására. Ebben a magyarországi nemzetpolitikának jelentős szerepe lehet, amennyiben a különböző szakmai és társadalmi szervezeteket a megfelelő keretek között bevonja a nemzetpolitika alakításába, ellensúlyozva ezzel a politikai osztály kizárólagosságát.
- 4.) Túl kell lépnünk a demográfiai és etnikai reprodukció kizárólagosságán. Az erdélyi magyarokat érintő közpolitikákban (így a nemzetpolitikában) egy egyenlőségelvű fordulatra van szükség. Ennek keretében a „versenyben vagyunk a románokkal” szlogen köré épülő társadalom- és támogatáspolitikai elképzelésből a lehető leggyorsabban ki kellene lépünk. Az ebből fakadó elhibázott és társadalmi szempontból mélységesen igazságtalan közpolitikák a magyar és román középosztályok közötti verseny képzetét vetítik ki a társadalom egészére. E helyett egyszerre kell a Románián és a magyar közösségen belüli kiegyenlítésre törekednünk, az alávetett helyzetben lévőknek pedig esélyt kell adnunk a kisebbségi intézményeken (pl. a magyar nyelvű oktatáson) keresztül történő társadalmi mobilitásra.

A munkásosztály, a vidéken és kisvárosokban élők mobilitási esélyei mellett biztosítanunk kell a nők, a magyar anyanyelvű romák, a szexuális kisebbségek egyenlő részvételét a kisebbségi intézményekben. Ahogy a kisebbségi intézményeket nem sajátíthatja ki a felső-középosztály, úgy a férfidominanciát, a fehér és heteroszexuális kizárólagosságot is meg kell szüntetnünk iskoláinkban, kulturális intézményeinkben.

- 5.) Ugyan a magyar nemzetpolitikában a híd kifejezés szitokszóvá vált, számunkra azonban olyan intézményes terek kialakítását jelöli, ahol lehetőség nyílik a többség és a kisebbség közötti, egyenlőbb alapú párbeszédre arról, hogy a kisebbség milyen módon vegyen részt az adott ország politikai közösségében. A szolidaritást termelő

intézmények mellett szükség van a többség irányába mutató intézményes hidak tervezett építésének a támogatására.

A fenti alapelveket végiggondolva egyrészt a támogatáspolitikára és a magyarországi parlamenti választáson való részvétel gyakorlatára, másrészt öt kulcsterületre (oktatás, sajtó, kisebbségi jogvédelem, magyar nyelvű romák inklúziója, magyar–román párbeszéd) fogalmaztunk meg konkrét javaslatokat.

A **támogatáspolitikára** vonatkozó javaslataink két célkitűzést próbálnak összeegyeztetni: (1) egy nyitott, átlátható, versenyelvű és elszámoltatható pályázati rendszer kialakítását, valamint, (2) kisebbségi közösségünk demokratikus önrendelkezésének a megerősítését. Ennek jegyében megszüntetnénk a meghívásos pályázatokat, és egy nyílt, számszerűsített, külső bírálók bevonásával működtetett pályázati rendszert hoznánk létre, ahol a kedvezményezetteknek (az erdélyi magyar szervezeteknek) nincs befolyásuk a konkrét pályázati döntésekre. Az átláthatóság mellett azonban hosszabb távon a saját intézményeik fejlesztéséről és a közpolitikai elképzeléseikről maguknak a kisebbségi szereplőknek kell dönteniük úgy, hogy közben elkerüljük a 2010 előtti status quo-hoz való visszatérést, amikor lényegében az RMDSZ felső vezetése kezébe került a támogatáspolitikai döntéshozatal. A demokratikus önrendelkezés nem merülhet ki abban, hogy minden megkötés nélkül kisebbségi szereplőkre (a politikai osztályra) bízunk a pénzelosztást. Távlati elképzelésként azonban egy ennél jóval ambiciózusabb cél is megfogalmazható, mégpedig az erdélyi magyar közösség belső önkormányzó képességének a kibontakoztatása. Egy ilyen önkormányzati modell kiépülése egy önálló, életképes és demokratikus erdélyi magyar közösség létrejöttét jelentené, ami azonban nem valósulhat meg célirányos pénzügyi támogatások nélkül. A magyar állam támogatása segíthetné a kezdeményezés előkészítését, a közösségi koalíció létrejöttét, a kezdeményezés céljainak nyilvános, konszenzusos meghatározásához szükséges találkozók szervezését, szektoronkénti előkészítő műhelyek, fórumok létrehozását, valamint egy szervezési feladatokat ellátó ideiglenes titkárság működtetését.

A **választási rendszer** határon túli magyarok szavazatára vonatkozó részét a következő elvek elismerése mellett véljük újrátárgyalhatónak. 1) El kell ismerni, hogy a választási rendszer jelen formájában nyilvánvalóan igazságtalan és elfogadhatatlan a magyarországi magyarok többsége számára. 2) Figyelembe kell venni, hogy a szavazati jog a határon túli magyar többség számára a magyar nemzetságtagságuk elismerésének része. 3) Ennek következtében a kérdést olyan módon kellene rendezni, ami a kisebbségi magyarokat nem rekeszti ki a politikai közösségből (és traumatizálja újra), de elfogadható a magyarországiak számára, így pedig alkalmas arra, hogy konszenzust képezzen. Ebben a vonatkozásban támogatjuk azokat a törekvéseket, amelyek azonos procedurális feltételeket szabnának meg a kisebbségi magyar és a diaszpórában élő magyarországi szavazók számára attól függetlenül, hogy van vagy nincs magyarországi lakhelyük. E mellett meg kell szüntetni a kisebbségi magyar politikai szervezetek részvételét a szavazási procedúrában. A technikai megoldási lehetőségek a jelenlegi rendszer (szavazatgyűjtés nélküli) fenntartásától az elektronikus szavazáson keresztül a határon túli szavazóhelyek felállításáig terjednek.

A **közoktatás** tekintetében az egyenlőségelvű fordulat azt jelenti, hogy különös figyelmet kell fordítani az országos átlagot messze meghaladó lemorzsolódásra, ami a magyar közösség marginalizációjának legfontosabb oka. A cél, hogy a tizenkét osztályt elvégzők, majd érettségizők arányát az országos átlaghoz közelítsük, ennek pedig nem a már amúgy is jó helyzetben lévő, hanem a hátrányos helyzetű tanulók fokozott támogatása az eszköze.

Az **erdélyi magyar sajtó** támogatásának két célt kell szolgálnia. Egyrészt segítséget kell nyújtania a sajtó működésében, aminek nem csak meglévő szervezetek működésére, hanem új műhelyek kialakítására is ki kell terjednie. Másrészt fontos lenne az olyan hosszabb távú fejlesztési programok beindítása is, amelyek ténylegesen megerősítik az erdélyi magyar nyilvánosság szakmai és közösségi alapjait. Ide tartozhatnak külföldi újságíróképzések, ösztöndíjprogramok vagy olyan nemzetközi tanulmányutak, amelyek új módszereket, szemléletmódokat és technológiai tudást hoznak vissza a térségbe.

A **kisebbségi jogvédelemre**, mint a politikai alkufolyamatokat kiegészítő érdekérvényesítési stratégiára tekintünk. Így szükségesnek tartjuk az emberi jogi diskurzus megerősítését a szimbolikus-politikai retorikával és sérelemdiskurzussal szemben. A magyar állam ne folytasson saját jogvédő tevékenységet, ugyanis álcivil jogvédők (GONKO-k) támogatása helyett a kisebbségi magyar szereplők megerősítésére és háttértámogatására van szükség. Egyszerre van szükség a magyar közösséget Romániában ért jogsérelmek és a belső alávetett csoportok magyar kisebbségi intézményekben történő jogsérelmének az orvoslására.

A magyarországi támogatáspolitikai átalakítása lehetőséget teremthet a **romák társadalmi részvételével** kapcsolatos politikák újragondolására is. Az ezzel kapcsolatos törekvések korábban az RMDSZ-hez kapcsolódtak, és a román kisebbségpolitikát és a szövetséget egyaránt foglyul ejtő szervezeteken és logikákon buktak meg. Az egyik ilyen buktató, hogy miközben a politikai osztály egy részében lenne szándék a romák egyenlő részvételét célzó programokat beindítani, az elektorális logika (a rasszista többségi szavazóknak való megfelelési kényszer) ennek ellenében hat. A másik buktató, hogy a román kisebbségpolitika a romákat egységes kisebbségként kezeli, így nem áll érdekében a magyar nyelvű romák felzárkózását elősegítő programokba külön beruházni. Továbbá, a Pro Europa Roma Párttal helyenként tényleges, máskor látszólagos szövetségben lévő RMDSZ-nek nem áll szándékában ezt a status quo-t felrúgni és a magyar nyelvű romák önszerveződését elősegíteni. Egy ilyen fajta önszerveződés így csak külső forrás bevonásával kezdődhet meg.

A **román–magyar párbeszéd** előmozdítása érdekében a horizontális „hidak” mellett egy olyan román nyelvű magyar portál létrehozására lenne szükség, amely román nyelven, a román társadalomnak beszél az erdélyi magyarok helyzetéről, problémáiról és igényeiről. Ez nem csak növelné az erdélyi magyarok láthatóságát a román társadalom felé, hanem segítene a román és magyar közösség közötti kommunikációban.

BEVEZETŐ

Az Egyenlőbb Erdélyért Mozgalom a magyar–magyar viszonyrendszer kontextusában, de az erdélyi magyar közösség szempontjából fogalmaz meg közpolitikai javaslatokat. A tisztánlátás irányába tett nulladik lépés, hogy világossá tegyük: erdélyi magyarokként a magyar nemzeti egységgel kapcsolatos nézőpontunk sajátos. Az a pozíció, ahonnan mi tekintünk a virtuális nemzetépítésre, nem azonos (mert nem lehet az) a budapesti nemzetpolitikáéval. Kisebbségi közösségként való létünk és demokratikus alapokon álló kollektív cselekvőképességünk ugyanis csak akkor teljesezhet ki, ha megfelelő egyensúlyt találunk három törekvés és három politikai közösség között:

- Egyrészt ugyanis Romániában élünk, így egy sor problémánk (az ország Nyugat-Európától való gazdasági függése, az ezzel összefüggő igazságtalan elosztás, a román politikai osztályt átszövő korrupció, a posztfasizta térnyerés) a többségi társadalomhoz tartozó polgártársainkkal közös. Így célunk, hogy ezekre közösen találjunk megoldást,

és eközben magyarként egyenlő és méltányos formában vehessünk részt a romániai politikai közösségben.

- Másrészt kulturálisan és az állampolgársági törvény 2010-es módosítását követően immár politikailag is a magyar nemzet részét képezzük. Az elmúlt harminc évben ráadásul egy sor területen, így a médiafogyasztásban vagy a kulturális termelés különböző területein tényszerűen megvalósult a „virtuális” nemzeti egységesülés. Bár ennek megvannak a hátulütői, a legtöbb erdélyi magyar pozitívan tekint erre a folyamatra, mert ragaszkodik a magyar nemzetben való tagságához.
- Harmadrészt, noha a román és a magyar politikai közösségnek is a része kívánunk lenni, erdélyi magyarként valójában nem csak a többségtől, hanem a magyarországi magyaroktól is élesen megkülönböztetjük magunkat. Ugyan kétséges, hogy politikai vagy intézményes szempontból önálló politikai közösségként tekinthetünk-e magunkra, erdélyi magyar identitásunk lényegi eleme a közösségi önrendelkezésre való törekvés, aminek meggyőződésünk szerint az egyenlő részvétel lehetőségén és a kisebbségi intézmények demokratikus működésmódján kell alapulnia.

Ebből következően az új, demokratikus nemzetpolitikára vonatkozó politikai irányelvek kidolgozását nem célszerű egyből egy magyarországi szereplőkkel közös keretben kezdeni. A sajátos nézőpontunk következménye továbbá az is, hogy javaslatunk nem Budapest felől, hanem az erdélyi magyar közösség hármas meghatározottsága felől nézve kíván átfogó lenni. Így a magyar–magyar viszonyrendszerre reflektálva, mégis általános jelleggel vázoljuk azokat a közpolitikai irányokat, amelyeket az erdélyi magyarokra nézve fontosnak tartunk. Ugyanakkor nem tárgyalunk szisztematikusan olyan kérdéseket, hogy milyen intézményes szerkezetben lenne tanácsos újrászervezni a nemzetpolitikát, hogy hogyan kellene szabályozni Budapest és az egyéb kisebbségi közösségek vagy a magyar állam és a nyugati diaszpóra viszonyát. Az ezzel kapcsolatos elképzelések csak a saját helyzetünk konszolidálásával kapcsolatban érdekesek számunkra.

Tervezetünk négy nagyobb tömbből áll, és több, korábban megvalósított részletes elemzéshez kapcsolódik. Az első részben megfogalmazzuk az erdélyi magyar közösséget érintő **legfontosabb problémákat** és azokat a **közpolitikai irányokat**, amelyek ezekre a problémákra választ adhatnak. Ezek a közpolitikai irányok általános jellegűek, és nem csak a magyarországi nemzetpolitika vonatkozásában relevánsak. Azért lényeges mégis innen indítani, mert a magyar–magyar viszonyt és ezen belül a támogatáspolitikát is ezek mentén alakítanánk át.

A javaslatcsomag második része a **támogatáspolitikával** foglalkozik. Az erre vonatkozó korábbi részletes elemzésünk alapján röviden összegezzük, hogy milyen anomáliákhoz vezetett az Orbán-kormányok ezzel kapcsolatos gyakorlata. Javaslataink egyrészt az átláthatóságra és elszámoltathatóságra, másrészt az erdélyi magyar közösség önrendelkezésére vonatkoznak.

A harmadik rész a kisebbségi magyarok szavazati jogával, illetve a **választási procedúra** kérdésével foglalkozik. A jelenlegi rendszerben a kisebbségi pártok szavazati procedúrába való bevonása a leginkább problematikus pont, ami egy teljességgel átláthatatlan rendszerhez vezetett. A magyarországi választók többsége ráadásul ellenzi a kisebbségi magyarok szavazati jogát. Így olyan megoldásra törekedtünk, ami a magyarországi választók és a kisebbségi magyarok számára egyaránt elfogadható.

Végül visszatérünk az etnikai és demográfiai elveken túlmutató közpolitikai elvekre, amelyek követését a magyarországi nemzetpolitika vonatkozásában is célravezetőnek tartjuk. Ezeket

először általános jelleggel fogalmazzuk újra, majd felsorolunk és tárgyalunk néhány **kulcsterületet**, ahol meggyőződésünk szerint a magyar állam segíthet a megfelelő intézményes működési módok kialakításában. Ezek a kulcsterületek, az oktatás, a sajtó és nyilvánosság, a kisebbségi jogvédelem, a magyarul beszélő romák integrációja és a magyar–román párbeszéd kérdése. A kulcsterületekre vonatkozó rész nem teljes, hisz olyan intézményes irányok maradtak ki, mint a kulturális termelés vagy a gazdaságpolitika. Az ezekre vonatkozó javaslatainkat a későbbiekben tesszük közzé.

1. PROBLÉMÁK ÉS KÖZPOLITIKAI CÉLKITŰZÉSEK

A következőkben öt olyan problémát fogalmazunk meg, amelyek az Egyenlőbb Erdélyért Mozgalom értékelése szerint a legnagyobb kihívást jelentik kisebbségi közösségünk számára. Ezek a problémák az Orbán-rezsim nemzetpolitikája által előidézett intézményes fordulat előtt is léteztek, azonban a kisebbségi elitek és intézmények NER-be való betagozódása számos területen negatív irányba hatott. A problémák orvoslását kitűző irányok képezik a magyar–magyar viszony átalakítására vonatkozó elképzeléseink közpolitikai alapelveit.

1.1. Önrendelkezés és „virtuális” nemzetépítés

Az erdélyi magyarok túlnyomó többsége egyszerre kíván a romániai politikai közösség és a magyar nemzet része lenni, mindkét viszonyrendszerben az egyenlő és méltányos részvételre törekedve. Ugyanakkor mi, erdélyi magyarok, a többség mellett a magyarországi magyaroktól is elkülönítjük magunkat. Ebből a sajátos identitásunkból fakad az önrendelkezési igényünk, ami a törekvéseinkben, politikai aspirációinkban akkor is jelen van, ha ennek a mai napig nem sikerült sem jogi keretet adni, sem koherens és reális politikai törekvésként megjeleníteni.

Önrendelkezési igényeinknek a rendszerváltást követő időszakban elsősorban a román nemzetállami berendezkedés szabott korlátot. Az akkor kialakult politikai rendszer megengedte a politikai önszerveződést (létrejöhetett, működik és a román politikai rendszerbe beágyazott a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetsége, az RMDSZ) és azt is, hogy a különböző kisebbségi intézményekből (iskolák, civil szervezetek, egyházak, magyarok által irányított önkormányzatok stb.) sűrű hálót alakítsunk ki magunknak. Ugyanakkor a román kisebbségpolitika megtagadta, hogy önrendelkezésünk jogi formát öltjön és alkotmányos garanciát kapjon, ami a védettség mellett a demokratikus politikai működésnek is alapfeltétele lett volna. Az eredmény egy háttéralkukra alapuló, informális autonómia, ahol a román állam ugyan sok szempontból a magyar politikai osztályra hagyja intézményeink működtetését, de nem garantálja vezetőink elszámoltathatóságát. Ugyanakkor ez a működési mód fenntartja a magyarok alávetett helyzetét, mivel a kisebbségi intézményeken kívül, a közéletben továbbra is szinte teljes többségi dominancia érvényesül. Ennek következménye a szisztematikus és strukturális diszkrimináció, ami a magyarok Románián belüli marginalizációjának a legfontosabb oka.

Az 1990-es és 2000-es években a „virtuális” nemzetépítés koncepciója még magába foglalta a kisebbségi önrendelkezés és a különböző autonómiatörekvések támogatását. Ez azonban 2010-et követően teljes mértékben háttérbe szorult. Így paradox helyzet állt elő. Miközben a kettős állampolgársággal és a szavazati joggal kiterjedt a magyar politikai közösség, a támogatáspolitikai pedig soha nem látott mértékben köti Magyarországhoz az erdélyi magyar politikai osztályt és eliteket, az erdélyi önrendelkezés legnagyobb (mára a román államnál is erősebb) gátjává a Nemzeti Együttműködés Rendszerébe (NER) való betagozódás vált.

Kisebbségi önrendelkezésünkhöz ma a magyar államnál még a román állam is megértőbben és támogatóbban viszonyul. Románia, ha ki is szolgáltat bennünket a saját politikai osztályunk által gyakorolt önkénynek, mégiscsak biztosítja, hogy valamilyen formában erdélyi magyarok hozzák meg az intézményeink működésével kapcsolatos döntéseket.

A NER ezzel szemben leginkább egy Budapest központú humánerőforrás menedzsment és intézményes szerkezet alanyaként tekint ránk. Ebben a rendszerben pedig a kapcsolatok hierarchikusak, a patrónus-kliens logika által szervezettek. Jelenleg ez közösségünk legnagyobb és legátfogóbb problémája, így ebből kiindulva kell nekirugaszkodni a változtatásnak, tudva, hogy önrendelkezésünk legalább részleges megszerzése minden további lépés alapja.

1.2. Demokratikus működés

A romániai kisebbségpolitika az erdélyi magyar közösség számára az önrendelkezés egy korlátozott, jogilag nem kodifikált és garantált, nagymértékben az informális háttéralkukra alapozó válfaját kínálta fel. Ennek két legfontosabb eleme a kisebbségi intézményekből álló erős háló (ami mára egyfajta etnikai, a többségivel párhuzamos intézményrendszerre fejlődött), illetve az RMDSZ-en, mint kisebbségi szervezeten (gyakorlatilag etnikai párton) keresztül történő politikai részvétel. Ez a forma az elmúlt 35 évben biztosította számunkra a **kollektív cselekvőképességet** (a magyar egység fenntartását), ami közép- és kelet-európai viszonylatban egyáltalán nem elhanyagolható fejlemény. Miközben például a szlovákiai magyaroknak jelenleg nincs országos szinten képviselőjük, vagy míg az észt- és lettországi oroszok saját politikai szervezetet sem működtethetnek, addig az RMDSZ 1990 óta minden egyes választáson hozta a magyar szavazatok túlnyomó többségét, 2024-ben ráadásul ezt rég nem látott számban és arányban sikerült megtennie. Az egységes politikai képviselő megőrzése mellett a kisebbségi intézmények kompaktsága sem magától értetődő. Így például más kelet- és közép-európai kisebbségekkel ellentétben (észtországi és lettországi oroszok, bulgáriai törökök), a magyar diákok nagy többsége és növekvő aránya részesül anyanyelvi oktatásban, ráadásul egy folyamatosan „magyarosodó” intézményes keretben.

Az informális és *ad hoc* alkufolyamatokra épülő politikai környezetben a kollektív cselekvőképesség és a magyar egység megtartásának az lett az ára, hogy elvesztettük/feladtuk a működésünk demokratikus és a politikai osztályunk elszámoltatható mivoltát. A jelenlegi rendszerben, amit **etnikai autokráciának** is nevezhetünk, nem az erdélyi magyar közösség kezében van az önrendelkezés, hanem lényegében a politikai osztály rendelkezik a közösség fölött. Korábban az erdélyi magyar közösséggel foglalkozó politikatudomány várakozása az volt, hogy miközben a parlamenti választások esetében az öt százalékos küszöb szükségszerűen korlátozza a közösségen belüli demokratikus versenyt, addig az az önkormányzati választások és a helyi politika tekintetében a Székelyföldön és egyéb magyar többségű területeken, ahol nem kell attól félni, hogy a „megosztottság” miatt a magyar közösség pozíciókat veszít, ez a demokratikus verseny elkerülhetetlenül ki fog bontakozni. A tényleges politikai folyamatok azonban nem ezeknek a várakozásoknak megfelelően alakultak. Egy megdöbbentő adat, hogy a székelyföldi magyar többségű települések 70 százalékában, 2024-ben csak egy polgármesterjelölt és több mint kétharmadában csupán egy lista indult, az RMDSZ-é. Ez a városok esetében, ha formálisan nem is, de a gyakorlatban így történt. A

székely megyeszékhelyek polgármester jelöltjei rendre 80 százalék feletti eredménnyel nyernek, Sepsiszentgyörgyön pedig első alkalommal alakult kizárólag RMDSZ-es Helyi Tanács. A Szövetség a kisvárosokban is előretört, megnyerve Székelyudvarhelyt, kooptálva Gyergyószentmiklós és Barót polgármestereit. Így ma a magyar többségű erdélyi régiókban a politikai pluralizmus messze nem érvényesül még annyira sem, mint a Fidesz legkeményebb bástyáit jelentő magyarországi rurális-kisvárosi helyszíneken. Ilyen körülmények között „a magyar egység” egyre kevésbé képes a közösségen belül meglévő tagoltságot lefedni, a felmerülő problémákat kezelni, a közösség számára az éppen adottól kicsit is különböző jövőképet felrajzolni.

A támogatáspolitikai és a NER-be való betagolódás ráadásul növekvő mértékben ezt a fajta monolit struktúrát erősíti. Bár korábban (2012-ig vagy akár 2014-ig) a Fidesz a saját maga által kreált kispártokat támogatta, illetve egyéb szervezeteket versenyeztetett az RMDSZ-szel, mára egyre inkább csak a Szövetség klientúrahálózatának terem babér.

Egy demokratikus magyar kormánytól elvárható, hogy ne csupán Magyarországon állítsa vissza a demokratikus működést, hanem a magyar–magyar viszonyrendszerben is olyan szabályrendszert hozzon létre, ami hosszú távon a demokratikus pluralizmusnak és jövőképtervezésnek kedvez. Ebből kiindulva az Egyenlőbb Erdélyért Mozgalom számára elfogadhatatlan minden olyan nemzetpolitikai terv, amely mindenfajta demokratikus elköteleződés nélkül az etnikai autokráciát erősíti.

Egyes hangok elégségesnek látnák, ha a támogatáspolitikai döntéshozatal visszakerülne az erdélyi magyar politikai elitekhez. Ez a jelenlegi nem-demokratikus és klientúraépítésen alapuló gyakorlatok más keretek közötti újraépítését és lényegében a korábbi (Gyurcsány- és Bajnai-kormányok alatti) támogatáspolitikai gyakorlatokhoz való visszatérést jelentené.

1.3. A társadalmi és szakmai mezők autonómiája

Míg jelenleg a különböző szereplők határokon átnyúló patronázs-hálózatokban elfoglalt helye szerint alakul a támogatások mértéke, addig Markó Béla elnöksége idején az RMDSZ felső vezetése döntött a magyarországi támogatásokról. Ehhez a korábbi *status quo*-hoz való visszatérés azért sem lehetséges, mert időközben radikálisan felszámolódott a különböző társadalmi és szakmai alrendszerek vagy akár a helyi társadalmak politikai osztállyal szembeni autonómiája. Tisztában vagyunk azzal, hogy ez soha nem volt (és nem is lehet) korlátlan, és az egyes területeken eltérő ritmusú és mértékű az átpolitizálódás és a politikai alárendelődés. Összességében azonban a folyamat iránya egyértelmű: a politikai osztály minden korábbinál nagyobb mértékben rendelte maga alá az egyes intézményeket (a tanügytől az egyházakig, a tudományos és kulturális termelésig) és az ezeket működtető szektoriális eliteket.

Az utóbbi néhány évben a politika kulturális szféra feletti kontrollja is látványosan kiteljesedett. Elsősorban az irodalmi mezőben, de a kulturális termelés más területein is a „kézből etetés kultúrája” látszik kibontakozni. Ebben a rendszerben az ösztöndíjakat és egyéb lehetőségeket és erőforrásokat a politikai alapon kinevezettek osztják egymás között, elsősorban nem szakmai szempontok alapján. A politika térnyerése a színházi szférában is rohamléptekkel halad. Ezeket a folyamatokat nagymértékben erősíti, hogy a romániai

megszorítások kontextusában a kulturális termelés a közsférából (közalkalmazott állások stb.) egyre inkább egyfajta versenyszférává alakul át, ahol azonban nem is annyira a piaci sikeresség, hanem a politikai lojalitás bizonyul döntő tényezőnek abban, hogy ki marad állva, és ki bukik el.

Mind a demokratikus működési mód, mind a felelős kisebbségi jövőtervezés szempontjából kulcsszerepe van a szakmai és társadalmi mezők autonómiája visszaállításának. Ebben a magyarországi nemzetpolitikának jelentős szerepe lehet, amennyiben a különböző szakmai és társadalmi szervezeteket a megfelelő keretek között bevonja a nemzetpolitika alakításába, ellensúlyozva ezzel a politikai osztály kizárólagosságát.

1.4. Megmaradás és emancipáció

A nemzetpolitikával foglalkozó tervezeteket általában a demográfiai folyamatok ismertetésével szokás kezdeni, ami összefügg azzal, hogy a nemzetpolitika célját rutinszerűen a demográfiai és kulturális reprodukcióban („a magyarság megmaradása”) szokás megjelölni. Az erdélyi magyarokat érintő demográfiai folyamatok valóban nem a legkedvezőbbek. Különösen a szórványterületeken nagy mértékű a demográfiai erózió, miközben más területeken (Székelyföldön, a Partium egyes részein) a népességfejlődés valamivel kiegyensúlyozottabb. A megmaradás, a szülőföldön való boldogulás természetesen nagyon fontos közpolitikai célok, amelyek az Egyenlőbb Erdélyért Mozgalom tevékenységét is motiválják. A demográfiai reprodukció azonban nem lehet az egyetlen közpolitikai cél. E mellett az erdélyi magyarokat érintő közpolitikákban (beleértve a nemzetpolitikát is) egy **egyenlőségelvű fordulatra** van szükség, ami a hátrányos helyzetű és alávetett csoportok gazdasági felzárkózását és a kisebbségi intézményekben való egyenlő részvételét támogatja. Két törekvést kell összehangoltan megvalósítanunk, amelyek közül az egyik az **egyenlőségre törekvő elosztási politikákat**, a másik az alávetett belső csoportok **kulturális elismerését** célozza. Ezek nem valósíthatók meg az egyenlőtlenségeket létrehozó társadalmi és politikai folyamatok feltárása, tudatosítása nélkül, ami lehetővé teheti majd az alávetett helyzetben lévő csoportok (például romák és nem roma falusiak, kétkezi munkások stb.) közötti szövetségekötést és közös fellépést.

Az egyenlőtlenségek tekintetében **a magyarok Románián belüli marginalizációjára** terjed ki valamennyire a nemzetpolitikai gondolkodás figyelme. Ez egy minden kétséget kizáróan létező folyamat. A Székelyföld és a magyarok lakta partiumi területsáv gazdasági értelemben periféria, ahol az országos átlagnál jóval alacsonyabbak a jövedelmek, jóval magasabb a szegénységi küszöb alatt élők aránya. A magyarok között alacsonyabb a privilegizált rétegekhez (professzionális városi középosztály, az igazságszolgáltatásban és államigazgatásban dolgozók, nagy- és középvállalkozók, nagy- és középvállalati menedzserek, vezető beosztásban dolgozó értelmiségiek), illetve a felső-középosztályhoz tartozók aránya. Ez természetesen problémát jelenthet.

Mégis, a „versenyben vagyunk a románokkal” szlogen köré épülő társadalom- és támogatáspolitikai elképzelésből a lehető leggyorsabban ki kellene lépni. Az ebből fakadó elhibázott és társadalmi szempontból

*mélységesen igazságtalan közpolitikák a magyar és román középosztályok közötti verseny képzetét vetítik ki a társadalom egészére. E helyett egyszerre kell a Románián és a magyar közösségen belüli **kiegyenlítésre** törekednünk, az alávett helyzetben lévőknek pedig esélyt kell adnunk a kisebbségi intézményeken (pl. a magyar nyelvű oktatáson) keresztül történő társadalmi mobilitásra.*

*A munkásosztály, a vidéken és kisvárosokban élők mobilitási esélyei mellett biztosítanunk kell a nők, a magyar anyanyelvű romák, a szexuális kisebbségek egyenlő részvételét a kisebbségi intézményekben. Ahogy a kisebbségi intézményeket nem sajátíthatja ki a felső-középosztály, úgy a férfidominanciát, a fehér és heteroszexuális kizárólagosságot is meg kell szüntetnünk iskoláink és kulturális intézményeink vezetésében. Ez csak részben elosztási kérdés, részben ugyanis **kulturális elismerés** kérdése is.*

Az egyenlősítő elosztási politikák mellett a kulturális elismerés vezethet el oda is, hogy a magyar elemi tagozaton 20 százalékot képviselő roma diákok megtalálják helyüket a magyar oktatási rendszerben, hogy a romák tényleges képviseletet nyerjenek a magyar kisebbségi szervezeteken, pártokon vagy mozgalmakon keresztül.

1.5. Belső szolidaritás és intézményes hidak

A kisebbségi lét tartós strukturális hátránnyá fogható fel, miután a nemzetállami berendezkedés szisztematikusan privilegizálja a többséget/címzetes nemzetiséget. Ez utóbbi bizonyos értelemben „birtokolja” az államot, amit így saját etnikai és kulturális reprodukciója, gazdasági és társadalmi dominanciája szolgálatába állít. Erre a helyzetre a kisebbségi közösségek különbözőképpen válaszolhatnak. Létezik egy asszimilációs, illetve egy integrációs stratégia: az érintett kisebbségek a többség által dominált intézményekben és struktúrákban próbálnak (egyenlőbb feltételekkel) részt venni úgy, hogy kulturálisan, nyelvi, politikai aspirációikban a többséghez hasonulnak (asszimiláció), vagy egy, az etnikai mássággal megengedőbb keretet próbálnak létrehozni (integráció). Bár az erdélyi magyarok között sem ismeretlenek az asszimilációs folyamatok és a román irányba való integrációs törekvések, a közösséghez tartozók nagyobb része a sajátos erdélyi magyar kulturális és nyelvi identitás megőrzésében érdekelt, amihez egy szuverenitási/önrendelkezési igény is kapcsolódik. Ez a szuverenitási igény az önálló kisebbségi (vagy legalábbis kisebbségi szereplők által dominált) intézmények kialakításában ölt testet.

Ahhoz azonban, hogy csökkentsék a strukturális hátrányokat és fenntartsák a közösséget, a kisebbségi intézményeknek két feladatot kell ellátniuk. Egyrészt belső szolidaritást és egyben a többség fele határokat kell építeniük. E nélkül a határépítő tevékenység nélkül nem képzelhető el a közösségként való lét, nincs kollektív cselekvőképesség. Másrészt azonban a többség irányába mutató hidakat is építeniük kell, ami által elkerülhető az intézményes „gettósodás”, a többségtől való elszigetelődés és a társadalmi marginalizáció.

A magyar nemzetpolitikában a híd kifejezés (a szlovákiai interetnikus párt, a Most-Híd denominálása miatt) szitokszóvá vált, számunkra azonban olyan intézményes terek kialakítását jelöli, ahol lehetőség nyílik a többség és a kisebbség közötti, egyenlőbb alapú párbeszédre arról, hogy a kisebbség milyen módon vegyen részt az adott ország politikai közösségében.

A többség irányába mutató horizontális hidak kiépítésében elsősorban a kisebbségi közösség tagjai érdekeltek. Ebben (legalábbis a mi esetünkben) a politikai osztály, amely a „híd szerepet” a maga számára monopolizálta, kimondottan ellenérdekelte. A fideszes magyar nemzetpolitika, amely „virtuális” nemzetben gondolkodik, szintén nem támogatta a híd típusú építkezést. Az eredmény, hogy az erdélyi intézményrendszer egyfajta etnikai párhuzamosság irányába fejlődött, ami erős a belső szolidaritás és az etnikai határok termelésében, de gyenge a többséggel való kommunikációban.

2. TÁMOGATÁSPOLITIKA

2.1. Helyzetértékelés

Az Orbán-kormányok alatt (különösen a 2014–2018 közötti ciklusban) jelentősen növekedtek a nemzetpolitikai feladatokra elköltött összegek. A zárszámadási törvények alapján a csúcsev 2020-ban volt, amikor 826 millió eurót költöttek nemzetpolitikai célokra. Ezt csökkenés követte. A támogatások összege ezzel együtt is magasan a korábbi periódusok fölött maradt, és a nemzetpolitikára elköltött költségvetési források a különböző években az államháztartás 0,5–0,9 százalékát tették ki. A támogatáspolitikára való rálátásunk azonban csak részleges. A zárszámadási törvényben nincsenek benne az állami vállalatokon vagy közalapítványokon keresztül történő kifizetések, de az erdélyi Mathias Corvinus Collegium programjai sem, ami a Mol, illetve Richter Gedeon részvényeinek 10 százalékát birtokló magyarországi MCC struktúrájának van közvetlenül alárendelve.

A támogatáspolitikai legfontosabb intézményes aktora a **Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.**, ami a Nemzetpolitikai Államtitkárságnak, illetve miniszterelnökhelyettesnek (Semlyén Zsolt) van alárendelve. Ez a 2011 és 2014 között a támogatások 54, 2015–2018 között 64, 2019–2022 között 48 százalékát bonyolította le. A BGA Zrt.-n keresztül történő kifizetések mintegy 86 százaléka úgynevezett egyedi pályázati kérelem formájában történt. Ezek nem nyílt, hanem meghívásos pályázatok, amelyekről egy három vagy négy politikusból (köztük a miniszterelnök-helyettesből és a nemzetpolitikai államtitkárból) álló **bizottság dönt**. A döntéseknek nem ismertek a formális kritériumai, és nincs valós utánkövetés sem. A rendszer csupán azon a szinten transzparens, hogy a BGA Zrt. honlapján hozzáférhetők az egyedi döntések (PDF formátumban). A támogatáspolitikai második kiemelt szereplője a **Külgyminisztérium**, illetve a vele szerződéses viszonyban álló **Pro Economica Alapítvány**, amelyek a gazdasági támogatásokat folyósítják. A gazdasági támogatások összege 2019 óta meghaladja a BGA Zrt. által kifizetett támogatások összegét, a csúcsevben, 2020-ban pedig 354 millió eurót ért el. Ezek transzparenciája a BGA Zrt.-hez viszonyítva is alacsony, hisz itt nem ismerjük a támogatottak listáját sem. Amennyire azt az erre vonatkozó oknyomozó riportokból követni tudjuk, leginkább az RMDSZ, illetve a NER klientúrájába tartozó cégek a kedvezményezettek. Az említett két főszereplő mellett még számos kormányzati és állami

szerv érintett a támogatáspolitikában. Így a Miniszterelnöki Kabinet, a Miniszterelnökség, az Agrárminisztérium, a Kulturális és Innovációs Minisztérium, illetve az Emberi Erőforrások Minisztériuma is rendelkezik külön keretekkel.

A vállalkozások mellett a támogatások fő kedvezményezettjei az egyházi szervezetek (különösen az Erdélyi Református Egyházkerület), a felsőoktatási intézmények (kiemelten a Sapientia EMTE), a sportegyesületek (Csíkszereda, Sepsi OSK, Mens Sana), közoktatási intézmények. A támogatások nagy része ingatlanfejlesztés, beruházás és működési támogatás, ami mellett a projekt alapú támogatások eltörpülnek. Regionális szempontból nagyon egyenlőtlen a támogatások eloszlása. Kolozsvárra összpontosul a támogatások több mint fele, ami akkor is nagyon aránytalan, ha figyelembe vesszük, hogy sok országos intézménynek itt van a központja. Ezzel szemben minimális összeg jut a magyar közösség közel felét kitevő vidéki helyszínekre, illetve a partiumi területekre. Minimális mértékben vannak jelen olyan területek, mint a kisebbségi jogvédelem, a román többség irányába való kommunikáció és hídépítés, a szociális programok, a belső alávétett csoportok egyenlő részvételét támogató programok.

2.2. Problémák

- 1.) Az első probléma, hogy a támogatáspolitikai döntéshozatal **Budapesten zajlik**, ami önmagában is veszélyezteti a kisebbségi közösségek demokratikus önrendelkezésre alapuló közösségi életét. A Fidesz-kormány szakított azzal a balliberális kormányokra jellemző elképzeléssel, hogy a magyarországi támogatásoknak kiegészítő jellegűeknek kell lenniük, és Magyarországról nem lehet olyan intézményes folyamatokat kezdeményezni, amelyek a kisebbségi társadalom szerkezetét alapjaiban változtatják meg. A Fidesz egy sor ilyen önkényes és az erdélyi magyar közösség képviselőivel nem egyeztetett változást kezdeményezett. Már 1998 és 2002 között megalapította a Sapientia EMTE-t, ami a felsőoktatás szerkezetét alakította át. Hasonló hatása volt a sajtó- vagy a sporttámogatásoknak, de a politikai osztály egymás közötti viszonyaiba is beavatkozott a kormánypárt. Ráadásul a Fidesz által képviselt virtuális nemzetépítési koncepcióból egyre inkább kikerült az önrendelkezés és az autonómiatörekvések támogatása, az erdélyi magyarságra pedig a Budapest központú humánerőforrás menedzsment alanyaként kezdett tekinteni.
- 2.) A második probléma, hogy az utóbbi években a gazdasági jellegű támogatások felfutásával a támogatáspolitikai logikája is megváltozott. Ezeket tekinthetjük a (felhalmozó) állam által irányított **tőkekihelyezésnek**, aminek a kedvezményezettjei elsősorban magyarországi, kisebb részben erdélyi magyar vállalkozói körök, az autochton tőkésosztály, a honi (magyarországi és erdélyi) gazdasági klientúra. Itt a magyarországi közpénzek közvetlen módon extra profitként csapódnak le a magánvállalkozásoknál. A tőkekihelyezés és a kisebbségi intézményeknek nyújtott támogatások közötti határ elmosódását önmagában véve is problémának látjuk.
- 3.) A harmadik probléma az intézmények átpolitizálódása a magyarországi folyamatoknak megfelelően, ahol a korábban (legalább elvileg) nem közvetlenül **pártpolitikai kontroll** alatt álló intézmények, mint a közmédia, az igazságszolgáltatás, a tudományos és kulturális termelés intézményei közvetlen módon átpolitizálódtak. Ez a logika értelemszerűen a támogatáspolitikában is megjelent, ahol a BGA Zrt. vagy a Pro Economica döntéseit már nem szakmai kuratóriumok, hanem politikusok hozzák. Ez a

szakmai kontrollnak és a szakmai alapon álló közpolitikai tervezésnek még az elvi lehetőségét is megszünteti.

- 4.) A támogatáspolitikai látszólagos központosítottsága ellenére a struktúra sokszereplős, ami az úgynevezett **lojalitási versenyt** erősíti. Ebben különböző magyarországi kormányzati szereplők versengenek a nemzetpolitika terepén, saját **klienteláris hálókat** hozva létre a határon túli közösségekben. A támogatások ebben a rendszerben a politikai lojalitás és a patronázshálózatban elfoglalt pozíció függvényét képezik. A BGA Zrt. egyedi támogatásait egy (kívülről) átláthatatlan és klienteláris struktúrára épülő lobbifolyamat előzi meg, amely során a különböző kisebbségi intézmények a kormányzati struktúrában jelen levő ismeretségeiken keresztül próbálnak forrásokhoz jutni. A sikeres „lobbitevékenység” nyomán a BGA Zrt. kiküld egy értesítést az egyedi támogatásról szóló pályázatról. A rendszerre jellemző:
  - a.) a transzparencia hiánya, hisz a döntések nem nyilvánosak, vagy nehezen összesíthetők,
  - b.) nyílt pályázatok helyett túlnyomórészt egyedi döntések vannak,
  - c.) a pályázati anyagok szükséztűak, általánosságok szintjén mozognak,
  - d.) a projektek utánkövetése gyakorlatilag teljességgel hiányzik,
  - e.) az elutasított egyedi pályázati kérelmekről nincs semmilyen nyilvános információ,
  - f.) a döntések indoklása hiányzik, ahogy a nyilvános pontozás is,
  - g.) a szakmai szempontok nem érvényesülnek, és nem ellenőrizhetők,
  - h.) a végeredmény homályos lobbitevékenység eredménye,
  - i.) a támogatásokat gyakran visszavonják, utólag módosítják,
  - j.) a BGA az adatigénylésekre nehézkesen, a Pro Economica egyáltalán nem válaszol.
- 5.) A klienteláris alapú pénzosztás és közpénzből támogatott tőkekihelyezés ráadásul nagyon visszatetsző a **magyarországi választók** szemében, akiknek csak az 52 százaléka viszonyul pozitívan a kisebbségi magyar intézmények magyarországi anyagi támogatásához.
- 6.) A támogatáspolitikai mögöl hiányoznak a világos **közpolitikai koncepciók**. Deklaratív szinten az etnikai reprodukció, a kisebbségi magyarok „szülőföldön való boldogulása” a cél, valójában azonban a Budapest központú humánerőforrás-menedzsment kiépítése, illetve magyar tőkekihelyezés történik.
- 7.) A támogatáspolitikai erősíti a kisebbségi társadalomban amúgy is meglévő **autoriter tendenciákat**, egyszerre szolgáltatja ki a közösséget a magyarországi és az erdélyi magyar politikai osztálynak. Kikapcsolja a vélemény-pluralizmust, politikai igazodáshoz és öncenzúrához vezet.
- 8.) Mivel a támogatások kedvezményezettjei a politikai osztály, az intézményes struktúrákat uraló elitek, a politikai klientúrába tartozó vállalkozók, a városközpontok, az elit középiskolák, a jelenlegi gyakorlat nagyon nagy mértékben növeli az egyébként is meglévő **egyenlőtlenségeket**. Ezeket a döntéseket azok a sokszor ki nem mondott nemzetpolitikai fantáziák irányítják, melyek szerint a magyaroknak fel kell venniük a versenyt, és le kell előzniük a románokat, ami azonban valójában a **középosztályok**

közötti versenyt abszolutizálja. Az oktatási támogatások iránya, a vállalkozásfejlesztés ezen fantáziák felől értelmezhető.

- 9.) A támogatáspolitikát (leszámítva a tőkekihelyezést, ami a kisebbségi magyar elitekre, mint közvetítőkre tekint) az intézményes párhuzamosodást támogatja, nem vesz tudomást a híd típusú projektek és intézmények szükségességéről.

2.3. Javaslatok

Az Egyenlőbb Erdélyért Mozgalom támogatáspolitikára vonatkozó javaslatcsomagja két célkitűzést próbál összeegyeztetni. (1) Egy nyitott, átlátható, versenyelvű és elszámoltatható pályázati rendszert kell felépíteni. (2) Meg kell erősíteni a kisebbségi közösségek demokratikus önrendelkezését, átadva nekik a közpolitikai célok és az intézményes jövőkép meghatározásának a lehetőségét. Ezek mellett ki kell jelölni világos és az etnikai reprodukción túlmutató közpolitikai célokat, amikre a dokumentum utolsó fejezetében térünk vissza.

2.3.1. Az átláthatóságot és elszámoltathatóságot biztosító javaslatok

A jelenlegi klienteláris és közvetlenül politikai döntéshozási mechanizmusokat a lehető legmélyrehatóbban át kell alakítani:

- 1.) Magyarországon központosítani kell a forráselosztást, és meg kell szüntetni a jelenlegi szerteágazó támogatáspolitikai rendszert, ami átláthatatlan, és a lojalitási verseny kiépülését segíti elő.

2.) Meg kell szüntetni az egyedi támogatási kérelmek rendszerét, a meghívásos pályázatokat. Nyílt pályázatokra van szükség minden területen. Ez alól az olyan, a magyar állam által kezdeményezett és finanszírozott intézmények képezhetnek kivételt, mint a Sapientia EMTE. Az ilyen állandó intézményes finanszírozásokat is felül kell azonban vizsgálni, és adott esetben az általános elvek mentén módosítani. A sajtófinanszírozások jelenlegi rendszere, vagy az erdélyi MCC tevékenysége például a közvetlen magyarországi kontrollt éltetik, hisz ezeknek az intézményeknek önálló irányítási struktúrája sincs. Fel kell mérni, hogy az egyes támogatási formák milyen hasznót és milyen károkat okoztak az erdélyi magyar közösségnek.

3.) A pályázatok elbírálása előre meghatározott, számszerűsített pontrendszer alapján történjen, a megfelelő indoklások közzétételével. A pontrendszeren alapuló pályázatok elbírálását külső szakértőkre kell bízni. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a pályázatok elbírálását és elszámoltatását ne egy központi állami szerv (BGA kuratórium stb.) végezze, hanem azzal pályázati alapon külső civil vagy szakmai szervezeteket bízzanak meg. Hasonló rendszer működik Romániában a Svájci és Norvég Alapok esetében, de jó példa az Európai Bizottság gyakorlata is, amely szerint a médiára, civil társadalomra vagy kutatásra szánt programjaira (pl. Creative Europe, CERV, Horizon Europe) beadott pályázatokat független, külső szakértők bírálják el. A szakértők kiválasztása nyílt felhívás alapján történik, adatlapjaik és összeférhetetlenségi nyilatkozataik nyilvánosak, munkájukat pedig többkörös ellenőrzési mechanizmus kíséri.

4.) A pályázatok elbírálását és lebonyolítását nem célszerű az érintett határon túli szereplők kezébe adni. A pályáztatás folyamatában az ő szerepük/feladatuk a prioritások meghatározása és az intézményes célok kijelölése, nem a közvetlenül a maguk számára történő forráselosztás.

5.) A támogatáspolitikát és a magyar tőkekivitel szigorúan szét kell választani. A befektetések nem képezik a támogatáspolitikát célját, és az sem célszerű, hogy az a kisebbségi politikai osztály által uralt alapítványokon keresztül történjen. A gazdaságpolitikával összefüggő támogatások a tudástranszfert támogathatják, vagy abban segíthetnek, hogy bizonyos közérdekű gazdasági tevékenységek (pl. közszállítás) megvalósuljanak.

6.) A pályázatok folyamatos utánkövetésére van szükség, és megfontolandó a mentoring rendszer bevezetése. Az időszakos hatásvizsgálatok szintén szükségesek.

7.) Az átláthatóságnak minden szintre ki kell terjednie, a pályázatok elbírálásától azok megvalósításáig, beleértve az alvállalkozóknak történő kifizetéseket.

2.3.2. A demokratikus önrendelkezés megerősítésére vonatkozó javaslatok

---

Az átláthatóság mellett lényeges, hogy hosszabb távon a saját intézményeik fejlesztéséről és a közpolitikai elképzeléseikről maguk a kisebbségi szereplők döntsenek. Ebben a tekintetben azonban a lényeges szempont, hogy elkerüljük a 2010 előtti status quo-hoz való visszatérést, amikor lényegében az RMDSZ felső vezetése kezébe került a támogatáspolitikai döntéshozatal. Így a demokratikus önrendelkezés nem merülhet ki abban, hogy minden megkötés nélkül kisebbségi szereplőkre bizzuk a pénzelosztást.

1.) Minimális elképzelésként, egy korporatív alapon létrehozott közösségi fórum (pl. civil, szakmai és politikai szereplők részvételével szervezett kerekasztal) létrehozását javasoljuk, aminek a keretén belül az egyes területeket lefedő szaktanácsadók vagy munkacsoportok alakulnak, amelyek a jól definiált területekre (oktatás, roma integráció, kisebbségi jogvédelem stb.) lebontott fejlesztési stratégiákat készítenek, meghatározzák a közpolitikai prioritásokat és a pályázati kiírások tartalmát (de nem az elbírálás formai kritériumait).

2.) Távlati elképzelésként azonban egy ennél jóval ambiciózusabb cél is megfogalmazható, mégpedig az erdélyi magyar közösség belső önkormányzó képességének a kibontakoztatása, az önrendelkezést lehetővé tevő intézményi keretek és eljárásbeli megállapodások kiépítése. A közösségi önrendelkezés horizontalitáson alapuló, deliberatív, szektorális alapú rendszer, amely szerződéses szakmai, kulturális és politikai önkormányzatot tesz lehetővé, állami elismerés nélkül. Ez a rendszer organikusán, a konfliktusokat kerülve, vagy azokat türelmesen megoldva, fokozatosan épülhet fel. Megvalósításához széles, pre-politikai legitimáció, egy közösségi koalíció kiépítése szükséges, amely civil, szakmai, önkormányzati, egyházi és kulturális szervezetekből álló, de pártpolitikai dominancia nélkül felépülő közösségi fórum (kerekasztal) összehívásával kezdődik, és az általa kidolgozott elvek és célok mentén intézményesül.

A világon több nemzetközi példa is van, amelyek bizonyítják ezen elvek gyakorlati megvalósíthatóságát. Ilyen például az Északkelet-Szíriában található rojavai deliberatív konföderális modell, a kanadai New Brunswick-ben működő Société de l'Acadie du Nouveau-Brunswick modell, a finnországi svédek közösségi önkormányzata, a Folktinget, vagy a baszk többszintű kulturális és oktatási autonómia.

Egy ilyen önkormányzati modell kiépülése egy önálló, életképes és demokratikus erdélyi magyar közösség létrejöttét jelentené, ami azonban nem valósulhat meg célirányos pénzügyi támogatások nélkül. A magyar állam támogatása segíthetné a kezdeményezés előkészítését, a közösségi koalíció létrejöttét, a kezdeményezés céljainak nyilvános, konszenzusos meghatározásához szükséges találkozók szervezését, szektoronkénti előkészítő műhelyek, fórumok létrehozását, valamint egy szervezési feladatokat ellátó ideiglenes titkárság működtetését.

---

3. SZAVAZATI JOG, SZAVAZÁSI PROCEDÚRA

3.1. Helyzetértékelés

A Fidesz–KDNP 2010-es kétharmados győzelme vízválasztó volt a nemzetpolitikában. 2010-ben az állampolgársági törvény módosítása lehetővé tette a kisebbségi magyarok számára, hogy magyar állampolgárságot szerezzenek, a 2011-es választójogi törvény pedig szavazati jogot biztosított számukra a parlamenti választásokon. Ez úgy valósult meg, hogy a magyarországi lakhellyel nem rendelkező választópolgárok csak pártlistára szavazhatnak, egyéni választókerületekben nem. Mindkét döntést heves vita előzte meg, azonban míg az állampolgársági törvény elfogadása végül konszenzuális volt – mindössze 8 parlamenti képviselő nem támogatta –, a választási törvényt gyakorlatilag csak a Fidesz–KDNP szavazataival fogadták el.

A szavazati jog megadása óta három választás telt el. A regisztrált választók száma konstans növekedést mutatott, a részvételi arány azonban valamelyest csökkent. Míg 2014-ben még a választásra regisztráltak (tehát nem a kettős állampolgársággal rendelkezők) majdnem 80 százaléka élt szavazati jogával, addig a 2018-as és 2022-es választáson ez az arány nagyjából 70 százalékon stabilizálódott. A választási eredmények tekintetében mindhárom választáson a Fidesz–KDNP lista kapta meg a szavazatok túlnyomó többségét (94–96%-át), ami azt jelenti, hogy a határon túli szavazatok körülbelül 1-3 mandátumot hoztak a jelenlegi kormánypártnak.

A regisztráltak számának növekedésével a szavazás folyamata is fokozatosan átpolitizálódott. Egyrészt az Orbán-kormány mind nagyobb és nagyobb hangsúlyt fektetett a regisztrációra, felkínálva ennek lehetőségét különféle ügyintézesek alkalmával is. Másrészt a határon túli magyar pártok és politikai szervezetek aktív szerepet vállaltak a Fidesz melletti kampányban, összegyűjtötték és „felhajtották” a szavazatokat a kormánypártok számára, valamint igyekeztek a többi párt képviselőinek a külhoni kampánytevékenységét ellehetetleníteni. A levélszavazatok összegyűjtésében a politikai szervezetek egymással is versengtek, sőt a szervezeteken belül, a különböző területi szervezetek vagy irodák között is kvázi-nyilvános kompetíció zajlott. A magyar kormánypártok képviselői természetesen aktívan monitorozták ezt a folyamatot, ezzel is fenntartva a versengő szervezetek motivációját.

A választási törvény 2018-as módosítása kimondja, hogy a külképviseletre és az egyéni választókerületekbe a levélszavazási irat eljuttatható egyéb – meghatalmazással nem rendelkező – személy általi kézbesítéssel is. Ez gyakorlatilag szentesítette azt a lehetőséget, hogy a határon túli szervezetek részt vegyenek a szavazatok begyűjtésének folyamatában. Ráadásul az elmúlt választások esetében láthattuk, hogy a felfokozott és olykor agresszív

váló szavazategyűjtési kampány hatására egyre gyakrabban kerültek nyilvánosságra olyan jelzések, hogy az aktivisták nem csupán összegyűjtik a szavazatokat, hanem néhol aktív segítséget is nyújtanak a szavazólapok „helyes” kitöltését illetően is.

Ezt a problémát csak tetőzi, hogy mivel a levélszavazás nem szavazókörökben zajlik, a magyarországi választási hatóságok nem rendelkeznek semmilyen felügyeleti mechanizmussal a szavazás aktusa és a szavazási csomagoknak a törvényes átvevőpontokra való megérkezése közötti események ellenőrzésére.

3.2. A problémák

Ebben a kontextusban nem meglepő, hogy az ellenzéki pártok a levélszavazás bevezetését elsősorban úgy értelmezték, mint a Fidesz–KDNP arra irányuló törekvését, hogy növelje a szavazótáborát, és ezáltal bebetonozza a hatalmi pozícióit. Sőt mi több, egyes ellenzéki pártok instrumentális módon, ellenségképzési szándékkal nyúltak a témához, felhasználva a kisebbségi magyarok szavazati jogának kérdését saját táboruk mobilizálására.

Ugyanakkor a határon túli magyarok választójoga nem csak a belpolitikai diskurzusok és szembenállások egyik sarkalatos kérdése, hanem lakossági szinten is a magyar–magyar viszony legfontosabb neuralgikus pontja. Az Egyenlőbb Erdélyért Mozgalom által megrendelt kutatás eredményei alapján, 2025 májusában a magyarországi választók 60 százaléka utasította el, és csupán 38 százaléka helyeselte, hogy a határon túli magyarok szavazhatnak a magyarországi választásokon, és a támogatáspolitikai vagy a könnyített honosítás megítélésével szemben, ebben a kérdésben a jelen kiélezett politikai helyzetben növekedett a politikai polarizáltság.

Összefoglalva:

- 1.) A választási törvény procedurális problémái és az az egyenlőtlen verseny, amely a külhoni területeken mindig is jellemző volt, ténylegesen megkérdőjelezi a választás tisztaságát.
- 2.) Egy olyan kontextusban, ahol a Fidesz sikeresen kooptálta az erdélyi magyar eliteket saját patronázshálózatába, és ahol a konkurens elit-frakciók pozícióját a jelenlegi kormánypárthoz fűződő lojalitási viszonyuk határozza meg, a választási kampányban való aktív részvétel mindig az erdélyi magyar szereplők Fidesz iránti lojalitásának bizonyításaként fog megjelenni.
- 3.) Ismerve a kérdés átpolitizáltságát és a magyarországi belpolitikai diskurzusokba való beágyazottságát, a választójog kérdése időszakosan aktivizálódhat és lehetőséget adhat mind az ellenzéki pártok, mind pedig a Fidesz számára, hogy instrumentálisan használja a határon túli magyarokat saját politikai táborának mobilizálására.
- 4.) Minden jel arra mutat, hogy 2026-ban egy kiélezett választásnak nézünk elébe. Amennyiben a végeredmény befolyásolásában a határon túli szavazatoknak döntő szerepet tulajdonítanak, ez további, akár visszafordíthatatlan mértékben polarizálná a határon túli magyarok megítélésében a magyarországi választókat. Ez akár egy fordított irányú december 5-ként is értelmezhető, amely véglegesen ellehetetlenítheti a virtuális nemzetegyesítést, valamint egy egyenlőségen és méltányosságon alapuló magyar–magyar viszony kiépülését.

3.3. Javaslatok

A választási rendszer határon túli magyarok szavazatára vonatkozó részét a következő elvek elismerése mentén kell újratárgyalni. 1) El kell ismerni, hogy a választási rendszer jelen formájában nyilvánvalóan igazságtalan és elfogadhatatlan a magyarországi magyarok többsége számára. 2) Figyelembe kell venni, hogy a szavazati jog a határon túli magyar többség számára a magyar nemzettségük elismerésének része. 3) Ennek következtében a kérdést olyan módon kellene rendezni, ami a kisebbségi magyarokat nem rekeszti ki a politikai közösségből (és traumatizálja újra), de elfogadható a magyarországiak számára, így pedig alkalmas arra, hogy konszenzust képezzen.

Ez három elem mentén képzelhető el. Ezek közül az első kettő akár rögtön megvalósítható, míg a harmadik hosszabb tervezést és társadalmi vitát igényel.

1.) A nyugati diaszpórában élő (köztük a magyarországi lakcímmel is rendelkező) és a kisebbségi magyarok számára ugyanolyan procedura mentén kell a szavazást megszervezni. Ez a döntés enyhítené a kérdés átpolitizáltságát, hiszen az ellenzéki megközelítések egy jelentős része a szavazati jogot pontosan a két csoport igazságtalan differenciálása miatt ellenzi. Egyébként fontos hangsúlyozni, hogy hasonló a gyakorlat több európai országban, köztük Romániában is, ahol például nincs semmilyen procedurális különbség a Moldovai Köztársaságban és a nyugat-európai országokban élők szavazása között.

2.) A választási folyamat procedurális aspektusainak tisztázásával és módosításával tovább csökkenthető a kérdés átpolitizáltsága. A választási eljárás legérzékenyebb pontja az, hogy a határon túli magyar szervezetek, köztük az Eurotrans Alapítvány (vagyis lényegében az RMDSZ) részt vesz a regisztrációs folyamatban, majd a levélszavazatok összegyűjtésében. Kétségtelen, hogy ez az eljárás megkönnyíti a külhoni szavazás proceduráját és szavazók százezreit tehermentesíti, azonban az is tény, hogy semmilyen magyarországi hatóság nem tud jótállni a választási folyamat tisztaságáért. Így a választási törvényt olyan irányba kell módosítani, hogy zárja ki annak lehetőségét, hogy nem számonkérhető és a választó által jogilag fel nem hatalmazott szereplők a szavazatokhoz hozzáférjenek. Procedurálisan ez úgy oldható meg, hogy a törvény kizárja annak lehetőségét, hogy a külhoni állampolgárok „egyéb személy általi kézbesítéssel” juttassák el szavazataikat a külképviseletekre.

Egy lehetséges megoldás az elektronikus szavazási rendszer bevezetése, amely minden szempontból megkönnyítené a szavazási procedurát. Azok számára, akiknek nincs internet hozzáférésük, külhoni szavazóköri is létrehozhatók, mind a határon túli, mind pedig a külföldön élő magyarok esetében. Ezek akár kielégítő mértékben lefedhetik a jelentős magyar lakosságú vidékeket, hogy senkinek se kelljen 20–25 km-nél többet utaznia. A választás

felügyelete ezekben a szavazóközrzetekben, a magyarországi gyakorlat alapján a választásokon résztvevő pártok és civil szervezetek delegáltjaival valósulhatna meg.

Egy másik gyakorlati megoldása a kérdésnek a konzuli napok mintájára szervezett, formális mozgó szavazóbizottságok lehetnének, amelyek felelnek egy 8–10 községből álló területért. Minden településen ki lehet jelölni pontokat, ahová a választópolgárok egy előre megadott időpontban személyesen hozhatják a szavazólapokat, amelyeket a bizottság átvesz tőlük.

4. KÖZPOLITIKAI CÉLKITŰZÉSEK KULCSTERÜLETEK SZERINT

A nemzetpolitika megújítása a célkitűzések és kulcsterületek világos meghatározására alapozva képzelhető el, amely aztán meghatározhatná a támogatáspolitikai gyakorlatát is. Általában véve az alábbi célkitűzéseket látjuk szükségesnek leszögezni:

- 1.) A magyar középosztály, értelmiség és politikai osztály támogatása helyett **egyenlőségelvű** támogatáspolitikát és **társadalmi egyenlőséget** szolgáló programok kidolgozása és támogatása.
- 2.) Ehhez kapcsolódóan az **oktatáspolitikai fókusz** átirányítása a hátrányos helyzetben lévő és az oktatási rendszerből kisodródó diákok fele.
- 3.) A magyar közösségen belül **alávetett helyzetben lévők** egyenlő részvételét szolgáló támogatáspolitikai és programok kidolgozása és támogatása, különös tekintettel a magyarul beszélő romákra, a nők egyenlő részvételére és a hátrányos helyzetű rétegek társadalmi és kulturális inklúziójára.
- 4.) A **magyarság megtartása** mellett a **román többséggel** való egyenlő párbeszédet segítő programok és intézmények létrehozása és támogatása.
- 5.) Az etnikai autokrácia megerősítése helyett a kisebbségi intézmények **demokratikus** működését elősegítő programok kidolgozása és támogatása, különös tekintettel a szabad nyilvánosság megteremtésére, a kulturális szféra politika alóli mentesítésére.
- 6.) Magyar tökekihelyezés helyett reális **tudástranszfer** és képzés a kis- és középvállalkozóknak.

Ezeket a célkitűzéseket az egyes kulcsterületek vonatkozásában bonthatjuk ki részletesebben. Tervezetünk a mostani fázisban öt kulcsterületet tárgyal, amelyek az elkövetkező hónapokban újabakkal egészülnek majd ki (kulturális termelés, gazdaságpolitika stb.).

4.1. Oktatás

Az oktatás minden kisebbségi közösség esetében kettős célt szolgál. Egyrészt a minőségi oktatáshoz való hozzáférés és az egyenlő részvétel lehetősége határozzák meg a diákok társadalmi mobilitási esélyeit. Másrészt az oktatás döntő szerepet játszik a kisebbségi identitás újratermelésében is. Így a romániai magyar nyelvű oktatás is kettős szerepet lát el, akkor is, ha a politikai retorikában inkább a „megmaradásban” játszott szerepe hangsúlyos. Ez utóbbi szempontból amúgy a romániai magyar oktatás sikeresnek mondható, hisz a magyar

gyerekeknek lehetőségük van bölcsődétől egyetemig anyanyelvükön tanulni, és jelentős részük él is ezzel a lehetőséggel. Erdély szerte növekszik az önálló magyar nyelvű intézményekben tanulók aránya.

A magyar nyelven tanulók mobilitási esélyeit tekintve azonban a helyzet árnyaltabb. A 2022-es PISA adatfelvétel alapján Romániában az oktatási egyenlőtlenség számottevő: a diákok társadalmi-gazdasági háttere nagymértékben meghatározza az iskolai teljesítményt, és ez sajnos az erdélyi magyarokra is érvényes. Egy szintén ezzel összefüggő probléma, hogy a magyarul tanuló diákok mindössze 35%-a jut el oda, hogy XII. osztály után érettségizzen. Ez lényegesen az országos átlag alatt van. A kutatások négy lemorzsolódási pontot azonosítottak be: az V–VIII. osztály közötti lemorzsolódást (ami fokozottan érinti az elemi szinten még mintegy 20 százalékot kitevő roma diákokat), a VIII. osztály utáni iskolaelhagyást (ami összefügg a képességvizsga-eredményekkel), a szakiskolában tanulók magasabb arányát, illetve az érettségit. A közbeszéd ezt a kérdést szinte kizárólag a magyar diákok rossz érettségi eredményeihez köti, aminek nyilvánvaló oka a román nyelv és irodalom vizsga. Valójában azonban a korábbi lemorzsolódás is messze az országos arány fölötti.

4.1.1. Problémák

Jelenleg a közoktatás magyarországi támogatása három úton valósul meg.

1. A közoktatás támogatásának egyik legrégebbi eleme az úgynevezett oktatás-nevelési támogatás. Ez 2002-től létezik és deklarált célja, hogy a gyerekek magyar oktatásban való részvételét facilitálja az évi egy alkalommal biztosított juttatáson keresztül. A támogatás összege induláskor 20 ezer forint volt, 2023-tól bruttó 100 ezer forintra növekedett. A program lebonyolítója többször változott. A 2003 és 2010 között az RMDSZ által működtetett Iskola Alapítvány felelt a lebonyolításért, 2010 után ezt a szerepet a Romániai Magyar Pedagógus Szövetség vette át, majd 2024-ben központosították a rendszert, a magyarországi székhelyű Rákóczi Szövetséget bízva meg a kérelmek kezelésével.

A rendszernek két gyenge pontja van. Egyrészt minden diák alanyi jogon részesül a támogatásban, függetlenül attól, hogy mekkora számára a magyar iskolába való beiratkozás költsége, illetve hogy mit jelent a család számára a kézhez kapott összeg. Míg egyes családoknál a támogatás zsebpénzként szolgál a gyerekek számára, addig más családok számára fontos jövedelemkiegészítés.

Másrészt problematikus, ahogy a támogatást a politikai szereplők saját céljaikra kihasználják. Amikor az Iskola Alapítvány adminisztrálta a támogatást, akkor az RMDSZ használhatta kampánycélokra az innen származó adatbázist (e-mail-ek, telefonszámok), most a Rákóczi Szövetségen keresztül ez a lehetőség a Fidesz kezébe került.

2. A közoktatás támogatásának második eleme az oktatási infrastruktúra fejlesztése. A magyar kormány az elmúlt években az óvoda- és egyéb programokon keresztül járult hozzá a romániai magyar oktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztéséhez, 2011 és 2021 között mintegy 45,6 millió eurónyi támogatást juttatva erre a célra. A támogatások sok esetben egyházi tulajdonban levő ingatlanok felújítására mentek, és döntően elit gimnáziumokat érintettek. Mivel ezek amúgy is privilegiált helyzetben

lévő oktatási intézmények, az oktatási infrastruktúra fejlesztése valójában növelte az egyenlőtlenségeket.

3. A harmadik terület a tehetséggondozás. 2013-ban a Mathias Corvinus Collegium létrehozta erdélyi képzési központját, beindította az erdélyi Középiskolás Programot (jelenleg 8 városban működik), 2018-tól elindította az Egyetemi Programot Kolozsváron, majd 2020-ban a Fiatal Tehetség Programot, amely az általános iskolás korosztály számára biztosít képzési programokat, többek között román- és angolórákat. Emellett több helyszínen foglalkozik a szülők és pedagógusok képzésével is a Szülők Akadémiája és egy Pedagógus Konferencia keretén belül. Habár az MCC tevékenysége sokak számára előremutatónak tűnhet, a valóságban sok, kimondottan kártékony hatása van az erdélyi magyar közoktatásra. Leuralja a közművelődést, sok esetben megszüntetve a nem hozzá kötődő kínálatot. Az egyetemista és felnőtt programjai ideológiailag elfogultak, a szélsőjobboldal irányába mutatnak, akkor is, ha az MCC magyar közösségen belüli szerepével tisztában nem lévő román vagy külföldi szereplőket sikerül bevonzani, az ideológiai pluralitás látszatát keltve. Az MCC programjai nem erősítik, hanem gyengítik az iskolákban folyó, erdélyi szereplők által végzett tehetséggondozást. Emellett, habár deklarátívan „anyagi, társadalmi és kulturális helyzetüktől függetlenül” támogatják a fiatalokat, valójában a programok résztvevői között messze felülreprezentáltak a politikai osztály, a vállalkozók és értelmiségiek iskolás korú gyerekei, ezzel is növelve az oktatási rendszeren belüli egyenlőtlenségeket.

Összefoglalva elmondható, hogy a közoktatást célzó politikák mozgatórugója a magyar és a román középosztályok közötti verseny ideológiája, ahol a támogatáspolitikának azt kell elősegítenie, hogy a magyar középosztály ne maradjon alul a román középosztállyal szemben. Ebből kiindulva sokak számára magától értetődő, hogy a támogatáspolitikán keresztül elsősorban az elitképzést kell megerősíteni. Vannak olyan elképzelések is, amelyek az „oktatási teljesítményhez” kötnék a támogatásokat. Ez a nézőpont azonban a társadalmi igazságosság és méltányosság szempontjából elfogadhatatlan.

4.1.2. Javaslatok

A közoktatás tekintetében az egyenlőségelvű fordulat azt jelenti, hogy különös figyelmet kell fordítani az országos átlagot messze meghaladó lemorzsolódásra, ami a magyar közösség marginalizációjának legfontosabb oka. A cél, hogy a tizenkét osztályt elvégzők, majd érettségizők arányát az országos átlaghoz közelítsük, aminek az eszköze biztosan nem a már amúgy is jó helyzetben lévő tanulók további támogatása.

- 1.) Újra kell gondolni az oktatás-nevelési támogatást, akkor is, ha ez politikailag népszerűtlen. Ezen az eszközön keresztül megvalósítható lenne a hátrányos helyzetű gyerekek és a szörványban élők hangsúlyosabb támogatása.
- 2.) A támogatási rendszert teljes mértékben depolitizálni kell, hogy az állami támogatásokat se az erdélyi magyar politikai osztály, se a Fidesz ne használhassa szavazatvásárlásra.

- 3.) Szükség van a vidéki és hátrányos helyzetű iskolákban dolgozó pedagógusok anyagi támogatására, szakmai munkájának a segítésére, ösztönzésére. Valójában nehezebb a hátrányos helyzetű diákokat a középiskoláig vagy az érettségiig eljuttatni, mint a jó anyagi helyzetben lévő diákokkal kiemelkedő eredményeket elérni.
- 4.) Az infrastrukturális fejlesztések nem korlátozódhatnak az elit középiskolákra. Erdélyben nem tíz középiskola van, hanem közel 900 oktatási helyszín. Az esélyeket ki kell egyenlíteni, nem az esélyegyenlőtlenséget kell növelni.
- 5.) Romániában nagyon nehézkes a szakiskolát végzetteknek érettségizni, miközben (részben a magyarországi ideológiai import miatt) a magyar diákok között messze az átlag feletti a szakiskolákban végzők aránya. Külön programot kell indítani, ami segíti az esti tagozatokon keresztül érettségizőket.
- 6.) A tehetséggondozást vissza kell adni az erdélyi oktatási szereplők kezébe, ugyanakkor vissza kell integrálni az oktatási rendszerbe. Az MCC működése a jelenlegi formájában elfogadhatatlan számunkra.

4.2. Sajtó és nyilvánosság

4.2.1 Helyzetleírás

Az erdélyi magyar sajtó és nyilvánosság látványos változáson ment keresztül az elmúlt 15 évben. 2010 után az eleve gyenge és kiszolgáltatott sajtó majdnem teljesen lenullázódott, annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedben a működtetésére korábban sosem látott pénzüsszegek jelentek meg. Ezek az összegek nem látványos fejlesztéseket hoztak, csupán azt, hogy a sajtótermékek nagy része közvetlenül a Fidesz politikai befolyása alá került, a párt médiabirodalmát működtető Közép-Európai Sajtó és Média Alapítványba (KESMA) való betagolódáson keresztül.

Az erdélyi magyar sajtót már a Fidesz 2010-es hatalomra kerülése előtt is állandó pénzhiány és a politikai szereplőknek való kiszolgáltatottság jellemezte. Ezt a sebezhető helyzetben lévő médiarendszert tovább gyengítette a Fidesz, illetve az RMDSZ hatalomgyakorlási és támogatási gyakorlata. 2018 decemberében a magyar kormány az Erdélyi Médiatér Egyesületnek kirívóan nagy, 1,45 milliárd forintos (az akkori árfolyamon kb. 4,5 millió euró) támogatást adott. Ez azonban csak a kezdet volt, 2024 szeptemberére az egyesületnek juttatott támogatások összege elérte a 29 millió eurót, amelyből az egyesületen keresztül a magyar kormánypárt gyakorlatilag felvásárolta az erdélyi magyar sajtó jelentős részét. Noha az egyesület minden korábbinál nagyobb költségvetés felett rendelkezett, számos erdélyi magyar sajtóorgánusot megszüntetett, és 2025-re formális módon is a KESMA irányítása alá került.

A Fidesz mellett az RMDSZ-nek is van saját médiaportfóliója, ezek a sajtótermékek pedig a szövetség közvetlen politikai befolyása alatt állnak. A fentiek mellett működnek magyar szerkesztőségek a közszolgálati rádióban és televízióban Marosvásárhelyen, Kolozsváron, Temesváron és Bukarestben, ahol a Romániában jellemző gyakorlat alapján a politikai befolyás a magyarországi közmédiához viszonyítva közvetett módon és korlátozottan érvényesül.

Az erdélyi média negyedik szegmense az RMDSZ-től és a Fidesztől teljesen független szerkesztőségekből áll, amelyekből azonban 2025-ben mindössze néhány maradt: a Transtelex, az uh.ro, a Miközöd és az Átlátszó Erdély. Ezek elérése korlátozott, éves költségvetésük csupán néhány tíz- vagy százezer euró. Így ezek a médiaműhelyek, illetve a közmédiában vagy a kisebb számban más orgánusoknál dolgozó kritikus újságírók nem képesek ellensúlyozni a

Fidesz és az RMDSZ hegemoniája és gyakran szélsőjobboldali diskurzusa által meghatározott médiakörnyezetet.

A sajtó politikai kézivezérlése mellett különösen súlyos probléma, hogy az újságírók és a szerkesztőségek szinte kivétel nélkül nagyvárosokban működnek. A vidéki településeken – ahol az erdélyi magyar közösség jelentős része él – gyakorlatilag nem létezik sajtónyilvánosság, és még az alapvető, a helyi közösségek életét közvetlenül érintő információkhoz sem lehet hozzáférni. Eközben az erdélyi magyar közösség régóta integrálódott a magyarországi médiatérbe, így különösen ki van téve a kormány által irányított gyűlöletkampányoknak, amire a szociológiai kutatások is rámutatnak. Mindezek mellett a romániai magyar sajtó érdekképviselési szervezete, a MÚRE mára teljesen súlytalan és idejéért, nem képes érdemben képviselni az újságírói szakma érdekeit a gyorsan romló médiakörnyezetben.

Mindez oda vezetett, hogy 2025-ben az erdélyi magyar sajtónyilvánosság elsilányult: nincsenek érdemi viták, ütköző álláspontok. A politikai osztálynak vagy a helyi döntéshozóknak mára senki nem teszi fel a valós és lényeges kérdéseket, így az erdélyi magyar közösség nem fér hozzá az alapvető, mindennapi életét és hosszú távú döntéseit is befolyásoló információhoz.

4.2.2 Javaslatok

A független sajtó piaci alapú működése mára Európa-szerte megingott: a hirdetési bevételek nagy része a globális platformokra vándorolt, a fizetőképes közönség szűkül, a vidéki és hátrányos helyzetű közösségek pedig egyszerűen nem jelentenek elég nagy piacot ahhoz, hogy eltartsanak egy szerkesztőséget. Ez hatványozottan igaz az erdélyi magyar közösségre. Ebben a környezetben a tisztán piaci alapú modell nem fedezi az újságírói munka valós költségeit: az utazást, az adatgyűjtést, a szerkesztőségek működtetését. Paradox módon éppen azok a tartalmak válnak a legnehezebben finanszírozhatóvá, amelyek a leginkább szolgálják a közérdeket. A finanszírozási űrt gyakran közpénzekkel próbálják betölteni, csak hogy ezek a politikai hatalom kezében vannak, ami aláássa a szerkesztőségek függetlenségét. Nem csak a sajtó támogatásáról, hanem a média-tartalmakról is politikusok döntenek.

Ennek ellenére az erdélyi magyar sajtó magyarországi közpénzből való támogatása elkerülhetetlen. Enélkül a jelenlegi, sok sebből vérző, funkcióját csak helyi-közzel ellátni képes sajtónyilvánosság sem tartható fenn, és kérdéses, hogy az információs űrt ki – vagy mi – fogja a jövőben kitölteni. Ugyanakkor kijelenthető, hogy semmilyen sajtótámogatási rendszernek nem lehet kizárólagos célja az erdélyi magyar sajtónyilvánosság jelenlegi állapotának fenntartása – ezt a nyilvánosságot ki kell bővíteni, meg kell erősíteni.

---

*A határon túli magyar sajtó támogatásának két nagy célt kell szolgálnia. Egyrészt segítséget kell nyújtania a sajtó működésében és fejlődésében. Ez a tartalomgyártás mellett a szervezetek megerősítését szolgáló, fenntarthatóságát segítő, elérést növelő, új formátumok bevezetését bátorító támogatást is jelent. Másrészt fontos lenne az olyan hosszabb távú fejlesztési programok beindítása is, amelyek ténylegesen **megerősítik az erdélyi magyar nyilvánosság szakmai és közösségi alapjait**. Ide tartozhatnak külföldi újságíróképzések, ösztöndíjprogramok vagy olyan*

nemzetközi tanulmányutak, amelyek új módszereket, szemléletmódokat és technológiai tudást hoznak vissza a térségbe. Ezek a tapasztalatok nemcsak a szakmai minőséget emelhetik, hanem hosszú távon egy olyan generációt nevelhetnek ki, amely magabiztosan mozog a digitális médiában, és képes innovatív formátumokkal megszólítani a fiatalabb közönségeket is. Ezzel párhuzamosan fontosak lennének a helyi tudásmegosztásra épülő programok, workshopok, szemináriumok és inkubátorok, ahol szerkesztőségek, civil szervezetek és fiatal alkotók együtt dolgozhatnak új projekteken. Ezek a kezdeményezések nemcsak szakmai kompetenciákat erősítenek, hanem közösséget is teremtenek egy egyre széttöredezettebb nyilvánosságban.

A fenti célokat a támogatáspolitikai fejezetbe foglalt elvek és jó gyakorlatok alkalmazása mellett a következő, a média sajátosságát figyelembe vevő, konkrét lépések segítségével lehet gyakorlatba ültetni:

- 1.) Készüljön a szakma és a közösség bevonásával kidolgozott médiastratégia, amely az elkövetkező 5–10 évre kijelöli az erdélyi magyar sajtó fejlesztési irányait (helyi, regionális és tematikus kiadványok, új formátumok, anyagok román vagy angol fordítása stb.), és ezekhez megpályázható forrásokat is rendel. A rendelkezésre álló keretek évekre előre legyenek rögzítve. Ez nem csak tervezhetővé, de kiszámíthatóvá is teszi a rendszert.
- 2.) A pályázati kritériumok úgy legyenek megfogalmazva, hogy a pályázatokon minden határon túli szerkesztőség tudjon indulni – és megfelelő pontszám esetén nyerni is.
- 3.) A sajtótámogatás célja nem lehet egy újabb függési rendszer létrehozása. A források megítélésekor vegyék számításba a pályázó szervezet korábbi költségvetését, valamint jövedelem-struktúráját. Egy szervezet csak akkor lehet fenntartható, ha bevételei több lábon állnak.
- 4.) Az egyes projektek szakmai megvalósítását segítsék a pályázató által alkalmazott mentorok úgy, ahogy ez egyes nemzetközi médiapályázatok esetében már bevett gyakorlat. Ezek az adott területen nagy tapasztalattal rendelkező, elismert szakemberek felügyelik a pályázatokat, és a haladásról visszajelzést adnak a pályázatónak és a pályázónak egyaránt.
- 5.) A sajtó támogatása mellett létre kell hozni egy, a médiatudatosság és digitális kompetenciák erősítését megcélzó keretet is. Ezekre a képzésekre pedagógusok pályázhatnak.

Összefoglalva, olyan pályázati rendszerre lenne szükség, amely nem csak a sajtó fennmaradását tűzi ki célul, hanem egy élénkebb, autonómabb és változatosabb nyilvánosság felépítését, amely a közpénzből való támogatás ellenére biztosítja, hogy a sajtó függetlensége ne sérüljön, maradjon fenn a szerkesztői autonómia, és szűnjön meg a politikai döntéshozók beleszólása a tartalom alakításába.

4.3. Kisebbségi jogvédelem

4.3.1. Probléma és helyzetleírás

A romániai kisebbségpolitikai rezsimet az jellemzi, hogy anélkül jött létre a magyar identitás újratermelését szolgáló mezo-szintű intézményrendszer, hogy a közsféra pluralizálódása megvalósult volna. Ennek a rendszernek az egyik következménye, hogy az RMDSZ betagozódott a román politikai mezőbe, és valójában feladta az olyan alternatív érdekérvényesítési lehetőségeket, mint például a nemzetközi kisebbségi jogvédelem.

A rendszernek három következménye van:

1. **A nemzetközi jogvédelem leépítése és a civil szféra kontrollja.** Az RMDSZ nem csak fokozatosan leépítette nemzetközi jogvédelmi aktivitását, hanem leuralta a területet, ezzel akadályozva vagy kooptálva a tőle független civil jogvédelmi szervezeteket. Ma a legtöbb, jogi fellépésre képes szervezet az RMDSZ-hez kötődik, amely nem érdekelt abban, hogy kisebbségi jogokkal a vitákat jogi útra terelje, vagy hogy az ezzel kapcsolatos diskurzust technikai, szakmai síkra vigye.
2. **A szimbolikus-politikai és szakmai-jogi kommunikáció összemosódása.** Az erdélyi magyar politikai és civil szervezetek a szimbolikus-politikai és a jogi nyelvezet között egyensúlyoznak, sérelemdiskurzust alkalmaznak. Ez gyengíti a nemzetközi érdekérvényesítés lehetőségét és hatékonyságát, hiszen nem kompatibilis a nemzetközi jogvédő hálózatok nyelvezetével. Az emberi jogi érvrendszer – például a nemzetközi szerződésekre való hivatkozás, a stratégiai pereskedés és a jogállamisági diskurzus – szinte teljesen hiányzik az erdélyi magyar politikai szervezetek eszköztárából. Amennyiben mégis megjelenik, célja inkább a politikai mobilizáció, amely csökkenti a követelések nemzetközi hitelességét. A kiválasztott ügyek általában politikai vagy szimbolikus jelentőségűek (például a székely zászló ügye), nem a rendszerszintű jogérvényesítést célozzák meg.
3. **A kisebbségi intézmények által elkövetett jogsértések kezelése elmarad.** A kisebbségjogi mulasztások és jogsértések egy jelentős része a kisebbségi magyar közösségeken belül történik, és maguk az erdélyi magyar szereplők követik el. Az elmúlt évtizedben megjelent nyelvi jogi kutatások kimutatták, hogy a magyar vezetésű önkormányzatok sem tartják be a törvény nyelvhasználati rendelkezéseit. A magyar anyanyelvű románok diszkriminációja pedig a magyar oktatási és közigazgatási intézményekre inkább jellemző, és a románok elleni gyűlöletbeszéd is széles körben elterjedt az erdélyi magyar közbeszédben. Ezek a jelenségek tovább gyengítik az erdélyi magyar jogkövetelések nemzetközi hitelességét.

A jelenlegi magyarországi jogvédelmi gyakorlat ezeket a problémákat tovább erősíti.

1. A Fidesz a jogvédelmi tevékenységet saját nemzetépítési és külpolitikai céljainak rendelte alá. Habár a nemzetközi porondon kiáll a magyar kisebbségek és egyes csoportok (pl. a keresztények) jogai mellett, minden más típusú emberjogi kezdeményezést ellehetetlenít, sőt magát az emberjogi nyelvezetet is démonizálja.
2. A kisebbségi magyar jogvédelmet támogató szereplők (például a Kisebbségi Jogvédelmi Intézet, Szili Katalin, a határon túli autonómiaügyekért felelős miniszterelnöki megbízott, Kalmár Ferenc, a magyar külügyminisztérium miniszteri különmegbízottja, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének tagja) ugyanazt a

szimbolikus-politikai retorikát alkalmazzák, amely összeegyeztethetetlen a nemzetközi jogvédelem szakmai nyelvezetével. Ez gyengíti a létező civil kisebbségi jogi kezdeményezések nemzetközi legitimitását, és sokszor kontraproduktívvá teszi a magyar állam fellépését is.

3. A magyar kormány, az RMDSZ-hez hasonlóan, nem foglalkozott a magyar közösségen belüli jogsértések és mulasztások kezelésével, inkább a magyar szereplők által használt sérelemdiskurzust erősíti.

4.3.2. Javaslatok

A kisebbségi jogvédelemnek abból kellene kiindulnia, hogy az emberi jogok területén hatékony változás csak akkor érhető el, ha az adott állam kettős nyomás alá kerül. Ebben a nemzetközi szervezetek és transznacionális jogvédő hálózatok „felülről”, a helyi civil szervezetek és belső szereplők pedig „alulról” vesznek részt. Ezt a szakirodalom *bumerághatásnak* vagy *spirál-modellnek* nevezi. A lényege, hogy a nemzetközi és a hazai hálózatok együttes nyomására a normát sértő állam előbb-utóbb kénytelen jogi és politikai változásokat bevezetni. Ehhez azonban az szükséges, hogy a hazai civil szereplők keressék a transznacionális szervezetekkel való együttműködést, és olyan, emberi jogi nyelvezetet használjanak, amit a nemzetközi közösség ért és elfogad.

A fentiek alapján a magyar állam kisebbségi jogvédelmi tevékenysége a következő cselekvési terv mentén lenne célszerű:

- 1.) Az emberi jogi diskurzus megerősítése. A magyar külpolitikának fel kell hagynia az emberi jogi diskurzus gyengítésével, a kisebbségi jogokra való szelektív hivatkozással és a sérelemdiskurzus gyakorlásával. Támogatnia kell a kisebbségi jogvédelem szakmai professzionalizálódását, és szakítania kell a politikai-szimbolikus diskurzussal.
- 2.) A független civil szervezetek támogatása. A magyar állam ne folytasson saját jogvédő tevékenységet, és ne hozzon létre államilag finanszírozott, „álcivil” jogvédelmi szervezeteket (GONGO-kat) a határon túli magyar kisebbségek nemzetközi képviselőit. Ehelyett nyújtson háttértámogatást, tanácsadást és kompetenciafejlesztést független, határon túli civil szereplőknek.
- 3.) A belső méltányosság és jogvédelem erősítése. A magyar kisebbségek külső jogvédelme mellett kezelje kiemelt fontossággal a határon túli közösségen belüli egyenlőség, méltányosság és igazságosság kérdését is. Az erdélyi magyar kisebbség jogainak támogatása mellett nyújtson támogatást azoknak a szervezeteknek, amelyek a magyar közösségen belüli elnyomott közösségek védelmét tűzték zászlójukra.

A jelenlegi magyar részben vagy egészében közfinanszírozotti rendszerben már léteznek olyan szereplők, amelyek a fenti célok mentén nyújtanak támogatást a határon túli kisebbségeknek. Kiemelhető a Tom Lantos Intézet, amely nem csak a határon túli magyar kisebbségvédelem nemzetközi jogvédelmi diskurzusba való beágyazását segítette, hanem szakmai háttértámogatást (tanácsadás, kutatási és jogvédelmi tevékenységek finanszírozása) nyújtott független civil szereplők számára. Külön kiemelhető, hogy ezt a tevékenységét nem a médianyilvánosság előtt folytatta, a sikereket nem akarta saját pozíciójának erősítésére nyilvánosan felhasználni. A hasonló intézmények és szervezetek pénzügyi és intézményes megerősítése jelentheti a probléma hosszú távon történő sikeres megoldását.

4.4. Magyarul beszélő romák

4.4.1. Probléma és helyzetleírás

A magyar nyelvű romák száma Erdélyben 110 ezer körülire becsülhető, akik közül a 2022-es népszámlálás során mintegy 32 ezren vallották magukat romának, vagyis többségük statisztikai értelemben is a magyar népességet „erősíti”. Romaként és magyarként egyaránt hátrányos helyzetben vannak a (nem-roma, illetve a román) többséggel szemben. Ez abban nyilvánul meg, hogy a magyar romák nagyobb része él telepen, illetve az általuk lakott telepek infrastrukturális helyzete más romániai roma telepekhez viszonyítva is rosszabb, más romáknál kisebb mértékben kapcsolódnak be a formális munkaerőpiacra, és nagyobb arányban van jelen körükben a szegénység/mélyszegénység.

A romák az erdélyi magyarságon belüli egyik legjelentősebb alávetett csoport. Nagy többségük nem csak magyarul beszél, hanem több szállal kapcsolódik a *kisebbségi magyar intézményekhez*: a roma gyermekek magyar iskolába járnak, a romák magyar pártokra (döntően az RMDSZ-re) szavaznak, magyar egyházakhoz tartoznak, és sok esetben magyar állampolgársággal rendelkeznek. Így a magyar anyanyelvű romák társadalmi integrációja (legalább részlegesen) a mi kisebbségi intézményrendszerünkön keresztül valósulhat meg.

Természetesen a magyar nyelvű romák helyzete nagymértékben az *országos struktúráktól* és a romániai közpolitikáktól függ. Ez abból is adódik, hogy a magyar kisebbségi intézmények is az országos (romániai) struktúrákba ékelődnek. Ez az oktatás esetében a legnyilvánvalóbb. A magyar iskolák (a román nyelven tanító intézményekhez hasonlóan) egy erősen centralizált rendszerben működnek. De hasonló a helyzete a helyi közigazgatásnak (megyei tanácsnak, polgármesteri hivataloknak), amelyek egyszerre képezik a magyar intézményrendszer és az országos közigazgatási struktúra részét. Így a romák esetében is arról beszélhetünk, hogy társadalmi részvételük sok tekintetben magyar intézményeken keresztül valósul meg, de egyben az országos keretektől (törvényektől, szabályoktól, közpolitikáktól és programoktól) is függ. A romák kettős kizárása azzal van összefüggésben, hogy sem a magyar intézményekhez, sem az országos struktúrákhoz való kapcsolódás nem jelenti a romák számára az *egyenlő társadalmi részvétel* lehetőségét. Egyrészt a magyar roma közösségek kisebb arányban részesülnek célzott fejlesztésekben és felzárkóztatási programokban. Miután a Bukarest-központú roma szervezetek hálózatai nem (vagy kis mértékben) terjednek ki ezekre a területekre, elviekben a magyar politikai osztály feladata lenne, hogy ezen a helyzeten változtasson.

Sajnos azonban a magyar dominanciájú intézmények sem fordítanak figyelmet a romák integrációjára. A romák magyar iskolákban tanulnak, de az oktatás sok helyen szegregáltan folyik, általában mélyen az erdélyi magyar oktatást általában jellemző minőségi standardok alatt. A történelmi egyházakhoz való kapcsolódás sem jelenti a közösség lelki vagy társadalmi életében való egyenlő részvételt. A magyar romák többsége az RMDSZ-re szavaz, azonban az általuk is megválasztott eljárók között nincsenek vagy alig vannak romák, és a döntéshozók csak a legkritikább esetben veszik számításba roma választóik érdekeit. Az egyenlő társadalmi részvétel gátjait hiba lenne csupán a kisebbségi intézményrendszerben keresni. Mégis, amikor az egyenlő társadalmi részvétel keretfeltételeiről gondolkodunk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy jelenleg a magyar intézményrendszer igen kis mértékben befogadó a romákkal szemben. A magyar nyelvű oktatás, a roma képviselő, az egyházak és a karitatív szervezetek

romákhoz való viszonyulása azok a témák, amelyeket a kisebbségi intézmények viszonylatában végig kellene gondolni.

E mellett külön problémát jelent a magyar közösségen belüli kulturális elismerés hiánya. Ez azt jelenti, hogy a romák a kulturális, politikai, történelmi vagy akár statisztikai reprezentációk szempontjából mintegy láthatatlanok. Mint láthattuk, sok településen a népszámlálási adatsorokban sem jelennek meg, de hiányoznak a magyarul lakta településekről a romákra utaló köztéri emlékezhelyek, a magyar nyelv és irodalom tankönyvből vagy a múzeumi tárlatokból hiányoznak a magyar roma szerzők és alkotók vagy a roma tapasztalatok.

4.4.2. Javaslatok

A magyarországi támogatáspolitikai átalakítása lehetőséget teremthet a romák társadalmi részvételével kapcsolatos politikák újragondolására. Az ezzel kapcsolatos törekvések ugyanis, amelyek korábban az RMDSZ-hez is kapcsolódtak, pont a román kisebbségpolitikát és a szövetséget is foglyul ejtő szervezeteken és logikákon buktak meg. Az egyik ilyen buktató, hogy miközben a politikai osztály egy részében lenne szándék a romák egyenlő részvételét célzó programokat beindítani, az elektorális logika (a rasszista többségi szavazóknak való megfelelési kényszer) ennek ellenében hat. A másik buktató, hogy a román kisebbségpolitika a romákat egységes kisebbségként kezeli, így nem áll érdekében a magyar nyelvű romák felzárkózását elsősegítő programokba külön beruházni. A Pro Europa Roma Párttal helyenként tényleges, máskor látszólagos szövetségben lévő RMDSZ-nek nem áll szándékában ezt a status quo-t felrúgni és a magyar nyelvű romák önszerveződését elősegíteni. Egy ilyen fajta önszerveződés így csak valamilyen külső forrás bevonásával kezdődhet meg.

4.5. Magyar–román párbeszéd

4.5.1. Kontextus és problémák

Az Orbán-kormány nemzetpolitikája nem egy légüres térben működik, hanem más szuverén államok területén fejti ki hatását, és ennek következtében a romániai magyarság és a román állam, valamint a társadalom viszonyára is hatással van. Ez három szinten válik láthatóvá: 1) az erdélyi magyarok attitűdinális jellemzőinek alakításában, 2) a román közvélemény hozzáállásában, valamint 3) az Orbán-kormány egyes konkrét és szimbolikus gesztusaiban.

1. Az erdélyi magyar közvélemény pozitívan fogadja a magyar nemzetpolitika vívmányait, és főleg a sajtó és a politikai szereplők hatására túlexponálja ezeket. Abban a hitben él, hogy az intézményrendszer fenntartásában az Orbán-kormánynak, és nem a román államnak van nagyobb szerepe. Ezzel háttérbe szorul az a tény, hogy az intézmények egy jelentős részét (iskolák, kulturális intézmények, önkormányzatok stb.) a román állam tartja fenn. Más szóval a politikai osztály kommunikációja a magyarországi támogatások súlyát túlhangsúlyozza, ami döntően befolyásolja az erdélyi magyarok román államról alkotott képét.

Továbbá, az erdélyi magyarok egységes médiatérbe való integrálásának egyik következménye, hogy mélyültek az attitűdinális törésvonalak a románok és az erdélyi magyarok között. Sokszor párhuzamos narratívák mentén képzelik el a valóságot, amely magába rejti a konfliktus lehetőségét is. Ennek szemléltetésére elég, ha a Nyugathoz való viszonyulásra, az Európai Unióba vetett bizalom mértékére, a migrációs válság vagy az orosz–ukrán háború megítélésére gondolunk.

2. A román közvélemény, amennyiben a magyar támogatás- és nemzetpolitika kérdése eléri az ingerküszöbét, többnyire negatívan viszonyul a magyar állam tevékenységéhez. Ezt általában a magyarok szegregációjának támogatásaként, néhol irredentizmusaként értelmezi. Problémás ugyanakkor, hogy a román sajtóban a magyarországi támogatások általában a sportklubok (Sepsi OSK, FK Csíkszereda) működtetését és magánvállalatok infrastrukturális vagy anyagi támogatását jelentik. Ez sok esetben igazságtalan versenylőnyként értelmeződik a többség szemében. Ez pedig nem csak arra van kihatással, hogy hogyan reprezentálódik az erdélyi magyar közösség a román közvélemény szemében, hanem valahányszor, amikor a romániai állami rendszerbe integrált magyar intézmények (pl. óvoda, iskola) jogos támogatást kapnak, ezek egy kalap alá kerülhetnek a lényegesen magasabb sport- vagy gazdasági támogatásokkal.
3. Az elmúlt években több olyan eset is volt, amikor a magyar kormány tagjai vagy személyesen Orbán Viktor olyan kijelentéseket tettek, amelyeket a román fél sértőnek vagy provokálóknak értelmezett. Habár ezek általában olyan, a román állam szuverenitására (pl. Nagy-Magyarország térkép használata, Simion támogatása) vagy a nemzetközi politikára (pl. tusványosi beszédek) tett áthallásos megjegyzések vagy gesztusok voltak, amelyek a Fidesz (szélső-)jobboldali támogatói bázisát igyekeztek megszólítani, mégis hatással vannak az erdélyi magyarok romániai pozíciójára is.

A három szint közös hatásának eredményeként felgyorsult az erdélyi magyarok Romániától való eltávolodása és dezintegrációja.

4.5.2. Javaslatok

A fentiek értelmében a magyar–román viszony erősítése tekintetében a következő javaslataink vannak:

- 1.) A határépítés és az identitás megtartása mellett a támogatáspolitikát fektessen hangsúlyt a hídépítésre is. Ne csak párhuzamos struktúrákat építsen és növelje a távolságot, hanem segítse a magyarok és románok közötti megértés növelését is. Támogassa azokat a próbálkozásokat, amelyek hidakat képeznek a román társadalom felé. Az erdélyi magyarokat érintő problémák jelentős része (környezeti kihívások, leszakadás stb.) nem oldható meg az etnikai térben, ehhez erős és egyenlőségen alapuló kapcsolatok kellenek a román társadalom irányába is.
- 2.) Támogassa egy olyan román nyelvű magyar portál létrehozását, amely román nyelven, a román társadalomnak beszél az erdélyi magyarok helyzetéről, problémáiról és igényeiről. Ez nem csak növelné az erdélyi magyarok láthatóságát a román társadalom felé, hanem segítene a román és magyar közösség közötti kommunikációban. Sok román ember csak közvetett módon hall az erdélyi magyar közösség ügyeiről, gyakran politikai vagy szenzációhajhász szűrőn keresztül. Egy közvetlenül magyar

szerkesztésű, de román nyelvű felület lehetőséget adna arra, hogy a magyar közösség saját maga mutassa be önmagát, árnyaltabban, hitelesebben.

- 3.) Ne használja fel az erdélyi magyarokat nacionalista hangulatkeltésre és belpolitikai mobilizációs célokra. Vezérelje az őszinte támogatás, az együttműködés és konszenzuseresés mind az erdélyi magyar társadalommal, mind a szomszédos országokkal való viszonyában.

ÖSSZEFOGLALÓ TÉTELMONDATOK

Javaslatcsomagunk legfontosabb elemei az alábbi tételmondatokban foglalhatók össze:

- 1.) A magyar nemzet egységesítése csak akkor tekinthető elfogadható/legitim célkitűzésnek, ha egyidejűleg lehetővé teszi a kisebbségi közösségek, így az erdélyi magyarság önrendelkezését.
- 2.) A közösség önrendelkezése nem merülhet ki a kollektív cselekvőképesség fenntartásában. Ez utóbbival, erdélyi magyarként, bár korlátozott módon, de jelenleg is rendelkezünk. Az önrendelkezésnek azonban a kollektív cselekvőképesség demokratikus jellegét is magába kell foglalnia. Vagyis az erdélyi magyar egység nem jelentheti a politikai osztály önkényes hatalomgyakorlását.
- 3.) A kisebbségi intézmények demokratikus működéséhez a társadalmi és szakmai mezők (relatív) autonómiájának a növelése, a közvetlen pártpolitikai befolyás csökkentése vezethet el. A civil és szakmai szereplők nagyobb önállósága természetesen még nem jelent demokráciát, de gátat szabhat a populista politikai logika terjedésének, és elindíthat egy demokratikusabb intézményes jövőtervezést.
- 4.) A kisebbségi intézmények működésének magyarországi támogatása nem használható politikai klientúraépítésre. A mi utunk a támogatáspolitiká depolitizálásán, átláthatóvá tételén és elszámoltathatóságán, valamint a lojalitásversenyek megszüntetésén át vezet.
- 5.) A demográfiai, nyelvi és kulturális reprodukció (a magyarság megmaradása) fontos számunkra, de nem lehet az egyedüli közpolitikai cél. A demokratikus működési mód mellett a kisebbségi intézményeken belül és a magyarországi támogatáspolitikában is kiegyenlítő elosztási politikákra van szükség, illetve a belső alávetett csoportok (nők, magyarul beszélő romák, munkások, szexuális kisebbségek) egyenlő részvételét is biztosítani kell.
- 6.) Külön figyelmet kell fordítani a többség irányába hídként működő intézmények fenntartására és kifejlesztésére. Kisebbségi közösségként ezeken keresztül tudunk saját, Románián belüli helyzetünkről egyenlő félként alkudozni, ami elengedhetetlen feltétele a méltányos politikai és társadalmi részvételnek.

---

*Vitassuk meg együtt közösségünk és intézményrendszerünk kíváncsú
fejlődési irányait! Alakítsunk ki együtt egy demokratikusabb és egyenlőbb
Erdélyt!*
